

Hak-al

- ***Zwarte roodstaart nestelt in Culemborg***
- ***Jaarverslagen 2020***
- ***Vogelwaarnemingen 2020***

Het Oortdeel

Louis van Oort
Lvanoort@planet.nl

Een mega vanuit je tuin

Soortenjagers. In de eerste jaren dat ik lid was van de NVWC (we hebben het hier over de vorige eeuw) was dat voor veel leden nog een scheldwoord. "Pffff. Duizenden kilometers door Nederland crossen om postzegeltjes te verzamelen", beet de leider van een van mijn eerste NVWC-excursies mij toe toen ik enthousiast vertelde dat ik twitchen wel leuk vond. Het was duidelijk, ik mocht zoveel praten over leuke gedragjes van de pimpelmees als ik wilde, maar een jager op zeldzaamheden was beslist geen échte natuurliefhebber. Ik heb hier al vaker gezegd dat dat dikke onzin is. Ook de echte doorgewinterde oerdegelijke nazaat van Jac.P. Thijsse is bewust of onbewust op zoek naar het bijzondere. Als een pimpelmees ineens actief hommels blijkt te doden om er zijn nest mee te voeren, gaat ook het hart van de 'echte' natuurliefhebber kloppen. Dat is namelijk afwijkend, dus bijzonder gedrag. En laat nou twitchers (zoals soortenjagers heten these days) precies dezelfde redenering volgen: zij zoeken naar vogels die hier normaal niet of nauwelijks zitten. Vogels die dus afwijken van hun normale verspreiding en daarom bijzonder zijn.

Eerlijk gezegd, zijn de verstokte soortenjagerhaters op de terugtocht. Het zoeken naar zeldzame soorten is ontegenzeggelijk populairder geworden. Het lijkt me duidelijk dat de komst van smartphones en het steeds grotere gebruikersgemak van de site waarneming.nl hier een doorslaggevende rol in gespeeld hebben. Het is ook gewoon leuk om lijstjes bij te houden. Jaarlijsten, levenslijsten, tuinlijsten... Ja, het is eigenlijk inderdaad postzegels verzamelen, maar zoveel dynamischer. Bovendien zijn deze 'postzegels' niet te koop.

Het summum van de eeuwige zoektocht naar zeldzaamheden is het vinden van een 'mega', oftewel een superzeldzame vogel. Het gebeurt je maar een paar keer in je leven, als het al gebeurt. Ze zijn niet voor niets superzeldzaam. Maar als het dan gebeurt, kom je in een maalstroom van spanning en geluk terecht. Ik mocht het zowaar meemaken aan het eind van het bizarre jaar 2020. En het ging niet eens om een landelijke mega, maar wel voor lokale begrippen.

In de ochtend van 18 november had ik mijn dochter naar school gebracht en stapte ik net van de fiets op mijn oprit toen ik ineens een bladkoning hoorde vanuit een parkje vlak bij ons huis. Het was vrij ver weg, maar dit kon niet missen. Een fantastische soort voor mijn tuinchallenge-lijst! Zeker in het binnenland nog altijd redelijk zeldzaam.

Maar toen dacht ik meteen: in deze tijd van het jaar heb je ook kans op Humes bladkoning. Die wordt weliswaar jaarlijks gezien in Nederland, maar in zeer laag aantal en zeker in het binnenland is het een mega. De geluiden lijken enigszins op elkaar en omdat het nog best ver weg was, probeerde ik ter vergelijking wat geluiden van een Humes op te zoeken op mijn smartphone. Het was echter vies regenachtig weer, dus dat ging niet echt soepel. Een tweetal geluiden op DutchBirding.nl uit de jaren tachtig leken niet echt op het geluid dat ik hoorde en verder zoeken was lastig op mijn steeds natter wordende scherm. Dus ik dacht, ik geef hem dan toch alvast maar door als een gewone bladkoning in de appgroep NVWC Bird Alert, zodat men eventueel zelf kon komen luisteren. Op dat moment begon de vogel van iets dichterbij te roepen en kon ik een eerste opname maken die ik op de appgroep zette. Ondertussen vloog ik naar binnen om mijn verrekijker te halen en rende ik naar het parkje (ik moest daarvoor om een huizenblok heenlopen). Eenmaal in het parkje keek ik op de app en hadden de leden van de groep mijn opname geanalyseerd: het was wel degelijk een Humes! Snel ploegde ik door het braamstruweel heen richting een rij hoge coniferen, van waaruit de vogel nu keihard en vaak riep. En nu was het inderdaad glashelder. Een Humes bladkoning. Nieuw voor de gehele West Betuwe! De felicitaties stroomden binnen en dan kan je als vogelaar even echt je geluk niet op. Op dat moment wist ik ook direct: als ik het op waarneming.nl zet, staat het hier binnen een mum van tijd vol met twitchers. Geldermalsen is immers een mooi centraal gelegen locatie voor een soort waarvoor je normaal richting de kust moet. Als dat maar goed zou gaan met alle corona-achterdocht rond grote groepen. Gelukkig verliep dat allemaal zonder problemen: het parkje was groot genoeg om flinke groepen mensen te herbergen zonder op elkaars lip te staan.

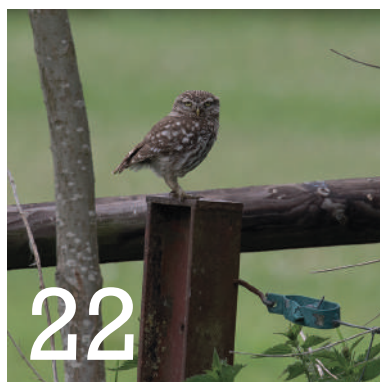
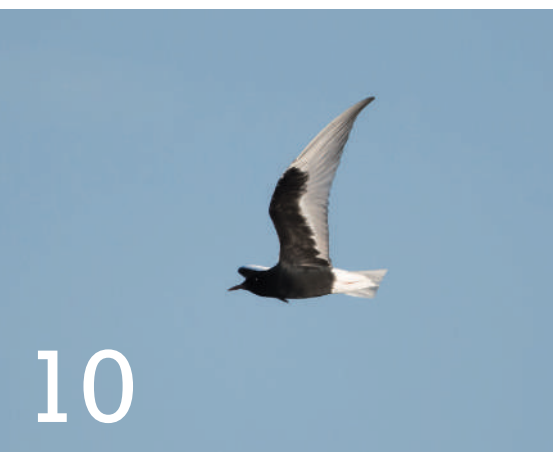
De Humes van Geldermalsen bleek een ongekend populair vogeltje. Allereerst door de genoemde centrale locatie, maar ook omdat hij supervocaal was. Hij bleef constant in het parkje en hij riep ook bijna voortdurend. Voor veel twitchers ideaal. Bovendien bleef hij heel lang aanwezig. Sterker nog, het is nu februari en hij zit er nog! Ik sprak enkele weken na de vondst een Vlaming die er speciaal voor uit België was komen rijden, omdat hij hem daar al een paar keer gemist had. In totaal is deze Humes bladkoning door zeker 500 personen gezien en gehoord.

En zouden dat dan allemaal nepnatuurliefhebbers zijn? Ik dacht het niet!

Humus bladkoning, foto Paul van Veen

Voorplaat: Ook in de regen zit deze zwarte roodstaart op de uitkijk om insecten voor zijn/haar jongen te vangen. Culemborg, 8-7-2020. Foto Jouke Altenburg

In dit nummer

- 2 Het Oordeel: *Een mega vanuit je tuin*
- 4 Van het bestuur
- 5 Groentje ontgroent
- 6 Zwarte roodstaarten nestelen in Culemborg
- 9 Aha, op die manier!
- 10 Twee bijzondere moerassterns in de Steenwaard
- 12 **Jaarverslagen 2020**
- 12 *Jeugdgroep*
- 13 *Nestkastenwerkgroep*
- 14 Eindejaars plantenjacht
- 16 **Jaarverslagen 2020 (vervolg)**
- 16 *Bijenbrigade Parkstrook*
- 17 *Zoogdierenwerkgroep*

- 18 Waar komt die naam vandaan? *Samen spelen, samen delen*
- 20 **Jaarverslagen 2020 (vervolg)**
- 20 *Bij de poot*
- 22 *Vogelwerkgroep*
- 32 *Insectenwerkgroep*
- 34 Goed gezien: *Vogelwaarnemingen 2020*
- 39 Colofon
- 39 + Boekbespreking
- 40 Oproep Special Favoriete plekken
- + 'Agenda' NVWC

Van het bestuur

bestuur@nwwc.nl

Gelukkig veel mooie gebieden!

door Kars Veling

En nog steeds is het onzekerheid troef! We weten niet wat er kan over twee weken, een maand, twee maanden. Dat is vervelend, maar we zijn het inmiddels wel gewend. En hoewel we weinig activiteiten hebben als NVWC kun je gelukkig nog wel genieten van de natuur in onze omgeving. En gelukkig zijn er erg veel mooie gebieden waar je, zonder dat je met teveel mensen bijeen bent, toch kunt wandelen. De uiterwaarden (Beusichemse, Redichemse, Lazarus, Baarsem, Goilberdinger en Everdingerwaard), de Regulieren, de Zandput aan de Rietveldseweg, de Assche Wetering, het Tichelterrein in Buren, Mariënwaardt, Bolgarijen en nu heb ik ze zeker nog niet allemaal genoemd.

We hopen dat onze leden deze moeilijke periode goed doorkomen en kunnen niet wachten tot we weer 'los' mogen. We hopen u snel allemaal weer te kunnen verwelkomen in ons clubgebouw De Steenuil of samen met u op excursie te gaan. En al lijkt het allemaal nog zo ver weg, het komt en tot die tijd genieten we individueel van al die mooie gebieden in onze omgeving.

Algemene Leden Vergadering (ALV)

De volgende ALV zal plaatsvinden op woensdag 8 september 2021. Verder worden binnenkort de financiële stukken inclusief begroting afgerond die hopelijk in maart door de kascommissie zullen worden gecontroleerd. Als er leden zijn met agendapunten voor de ALV of andere zaken die hen bezighouden, dan verzoekt het bestuur hen deze te melden zodat ze bij de ALV (of in geval van spoed eerder) behandeld kunnen worden. 🐦

Groentje ontgroent

door Nelly Hofman

“Ik heb alleen nog maar kokmeeuwen en kauwtjes in de tuin gezien”

Enigszins teleurgesteld stond ik mijn tuin in te turen, terwijl ik bij stond te komen van het klussen. Ik ben onlangs verhuisd. Mijn postzegeltuintje is ingeruild voor een flinke tuin. De vorige bewoners hadden duidelijk groene vingers. Niet dat ik in dit seizoen kan zien wat er allemaal in mijn tuin staat, maar er is een vijver, er staan bomen, struikjes, rozen en alleen het hoognodige aan tegels. Alleen een flinke variatie aan vogels zie ik niet.

Is dat raar? Nee natuurlijk niet. Er zijn zo goed als geen groenblijvende struiken in de tuin en er wordt niet bijgevoerd. Waarom zouden vogeltjes mijn tuin bezoeken, terwijl alle overburen op leeftijd vetbollen en ander voer in hun voortuin hebben hangen? Nou lieve ouwetjes, ik ga de concurrentiestrijd aan: Ik ga voor een vogelvriendelijke tuin! Het grote Googlen is begonnen...

Putters!

Twee dagen later sta ik juichend voor het raam; putters in mijn boom! Putters ... die stonden afgelopen jaar niet op mijn tuinlijst. Ik zie putters normaal alleen in de uiterwaarden. Nu landden ze in mijn boom. Wel zeven stuks! Misschien zijn ze even neergestreken om uit te rusten? Nee, de volgende dagen zijn ze er weer. Boven in de hoogste boom. Het zijn blijvers. Nu nog zorgen dat ze naar beneden komen. Kaardenbollen in de tuin zetten dus! Laat ik die nou nog mooi vinden ook.

Naast de putters zou ik ook zo graag de groenling mijn tuin in lokken. Ze houden van groenblijvende struiken om te schuilen en nestelen. Ik had al lang bedacht die te willen, want niet alleen de groenling vindt ze fijn. Ook lees ik dat ze van de bottels uit de hondsroos houden. Deze plant komt direct op mijn wensenlijstje terecht.

Mezenbol

Waar zouden de winterkoning, roodborst en vink blij van worden? Ik moet me daar nog eens goed in gaan verdiepen. Ik wil in elk geval een voerplaats, vetbollen, pindanetjes en zeker ook een mezenbol. Daar kunnen die kauwen in elk geval niet bij. Zo hebben de meesjes ook een kans. Ja ja, ik voer alleen bij in de koude maanden, wees niet bang.

Ik zoek een steenuilenkast! Deze leuke dagdroom mondt uit in een realistisch inzicht: een steenuil komt echt niet midden in een woonwijk broeden. Uilen zijn en blijven fascinerend. Ik zal eropuit moeten om ze te treffen.

Meer geduld

Er ligt al een grasveld in mijn tuin. De zanglijster hoeft slechts zijn weg nog maar te vinden. Iets wat de merel al gelukt is. Meneer merel komt elke dag in mijn vijvertje badderen. Het is geen kwestie van 'alleen maar kokmeeuwen en kauwen in mijn tuin', ik moet ook gewoon iets meer geduld hebben en vaker uit mijn raam staren. Jawel, ook de eerste koolmees is bij mijn voersilo gesignaleerd. De basis is prima. Het is aan mij om deze tuin te gaan perfectioneren.

Laat de vogels maar komen! En alle andere dieren die mijn liefde via de tuin voelen. Er komt minstens een vlinderstruik in de tuin en ik hoop ook een onderkomen te creëren voor egeltjes. Ook kikkers zijn van harte welkom, evenals muisjes. Zolang ze maar buiten blijven ... 🐸

Zwarteroodstaartpaar brengt acht jongen groot in twee boerenzwaluwnesten

door Jouke Altenburg

Sinds 2009 volgen Theo Boudewijn en ik het wel en wee van boerenzwaluwlegfels op een aantal erven in de omgeving van Culemborg. Bijna elk jaar treffen we op een van de erven wel een merel, huismus of winterkoning aan die een oud zwaluwnest tot eigen nest heeft verbouwd. Het broedseizoen 2020 leverde echter een grote verrassing op.

Leuke soort!

Zoals bekend, broeden boerenzwaluwen bij voorkeur in stallen en schuren met paarden of vee (Turner 2006). Dat zorgt voor een stabiel en net wat warmer microklimaat dan een nestlocatie buitenshuis. Elk graadje omgevingstemperatuur erbij is meegenomen voor een boerenzwaluwvrouwtje van ca. 18 gr. Die moet zo'n beetje de helft van haar eigen lichaamsgewicht aan eieren uitbroeden. We starten de boerenzwaluwcontroles doorgaans half april, om ook de vroegste legfels al in de eifase op te sporen. "Kijk, een zwarte roodstaart op de rand van de paardenbak", zei ik op 17 april tegen Ada Wille, bewoonster van een erf aan de rand van de Culemborgse bebouwde kom. "Mooi vogeltje; zeker niet algemeen. Leuk om in het oog te houden, tijdens het werk op het erf of het verzorgen van de paarden."

'Elk voordeel heeft z'n nadeel'

In onze eerste onderzoekjaren voerden we de boerenzwaluwnestcontroles met een spiegeltje of endoscopcamera op een telescopische stok uit. Tegenwoordig controleren we alles met de vingertoppen vanaf een trapje of korte ladder. Dat heeft meerwaarde. Het verschil tussen net gelegde (gladde) of verlaten dan wel oude (ruwe) eieren is te voelen, evenals of het legfel al dan niet wordt bebroed (eieren warm of koud). Wat verder in het broedseizoen is de temperatuur van de jongen een goede aanvullende indicator van hun wel (warm & droog) of wee (koud & klammig). Maar, 'elk voordeel heeft z'n nadeel'; door alleen te voelen zijn me de anders

gekleurde eieren en de nieuw opgebouwde nestrand van grasjes en halmpjes ontgaan. Voor de renovatie van een oud nest gebruiken boerenzwaluwen vooral klei in de rand. Zelfs in het droge voorjaar van 2020 was dat op het erf van Ada op korte afstand voorhanden. "Hm, maar vier eieren in nest 18-03", dacht ik nog bij de controle op 2 mei. Vijf of soms zes eieren is namelijk 'normaal' voor een tamelijk vroeg eerste boerenzwaluwlegfel. Maar het vierlegfel deed nog geen belletje rinkelen.

Op 13 mei appte Ada Wille me dat er telkens een bruin vogeltje in de paardenstal zat. Nu ging de wekker wel af. Bij het eerstvolgende bezoek op 15 mei zaten in nest 18-03 vier jonge vogels met het verenkleed van boerenzwaluwjongen van een dag of zes*. Meteen met een camera in de aanslag postgevat in een hoek van de stal en jawel, binnen tien minuten verscheen een 'tsjependende' en 'trukkende' zwarte roodstaart ten tonele. De vogel had me goed in de gaten, kwam heel dichtbij maar weigerde naar het betreffende nest te gaan. Na het maken van enkele bewijsfoto's ben ik vertrokken. Op 20 mei was een van de oudervogels weer aanwezig (foto 2) en staken de jongen al boven de nestrand uit (foto 3). Volgens Ada hebben de jongen op 21 mei het nest verlaten. Dat doen zwarte-roodstaartjongen dus ruim een halve week rapper dan boerenzwaluwpullen. Volgens Del Hoyo et al. (2005) zijn zwarteroodstaartjongen doorgaans pas enkele dagen na het verlaten van het nest in staat om te vliegen. Een boerenzwaluwpul daarentegen moet direct het luchtruim kunnen kiezen; hun vliegspieren en vleugelveren moeten volledig ontwikkeld zijn. Daar hebben ze dus meer tijd voor nodig.

De zwarte roodstaartfactsheet van Vogelbescherming geeft informatie over de duur van de broedstadia: vier dagen voor het leggen van de eieren (1 ei per dag); een broedduur van 12-14 dagen; nestjongenfase van 15-17 dagen. Terugrekenend is het eerste zwarteroodstaartei dus op 21 april \pm 2 dagen gelegd. Maar die datum is indicatief. Want wie weet heeft het warmere binnenklimaat van de stal het uitbroeden van het zwarteroodstaartlegfel of de groei van de jongen bevordert.

* Of de veerontwikkeling van boerenzwaluw- resp. zwarteroodstaartjongen vergelijkbaar is weet ik niet, want er is geen leeftijdenkaart voor zwarteroodstaartpullen, i.t.t. voor de boerenzwaluw (Van den Brink 2011).

Foto 2: Alerte zwarte roodstaart nabij nest 18-03 in de stal. Culemborg, 20 mei 2020.

Foto 3: Boerenzwaluwnest 18-03 met drie zichtbare zwarteroodstaartjongen, vlak voor het verlaten van het nest. Culemborg, 20 mei 2020.

Foto 4: Zwarte roodstaart met voer in de snavel voor het tweede legsel. Culemborg, 17-7-2020.

Foto 5: Het nest van het tweede legsel zat goed verstopt in een nis aan de buitenzijde van de stal. Culemborg, 17-7-2020

Het verhaal is nog niet af ...

De boerenzwaluwnesten in de stal hield ik vanaf half mei uiteraard visueel beter in de gaten. Tweede legfels zijn immers gebruikelijk voor zwarte roodstaarten (Del Hoyo et al. 2005). Maar in de stal vond ik geen aanwijzingen voor een nieuwe broedpoging. Dat veranderde toen ik op 4 juli bij aankomst een ouder met voer in de snavel op de omheining van de paardenwei zag zitten. De tweede oudervogel voegde zich daarbij. Geen van beide vogels had het kenmerkende zwarte kleed van een ouderejaars mannetje; blijkbaar betrof het een stel met een 2e kalenderjaar man. Die hebben, net als de vrouwtjes, een bruin verenkleed (Sovon.nl-soortinformatie). Na het maken van enkele bewijsplaatjes heb ik maar even de veelvoudige variant van 'social distancing' toegepast.

Binnen de kortste keren vlogen beide roodstaarten om de beurt naar een bestaand zwaluwnest aan de buitenzijde van de stal, onder de ruime dakoverstek. Goed verstopt in een nis tussen een stalen H-balk en een houten steunbalk (foto 5). Opvallend genoeg was de nestrand niet met grasjes bekleed zoals bij het eerste nest (vgl. foto 3 en foto 5). Na de voerbeurten van beide ouders snel het trapje bij het nest gezet ... er waren vier kleine jongen met veertjes in het nest te voelen. Op 8 juli appte Ada dat er drie jongen met zich net ontvouwende vleugelveren op het bankje onder het nest lagen. De oorzaak van het afspringen was niet duidelijk, maar de jongen zijn succesvol in het nest teruggezet. Bij de controleronde van 11 juli is de leeftijd van een van de jongen bepaald. De handpennen waren voor de helft ontvouwd; vergelijkbaar met een boerenzwaluwjong van 12 dagen. Op 15 juli hebben de vier jongen volgens Ada succesvol het nest verlaten.

De start van dit tweede legsel kan, met bovengenoemde slagenom-de-arm, op grond van de broedstadia op ca. 12 juni \pm 2 dagen worden geschat.

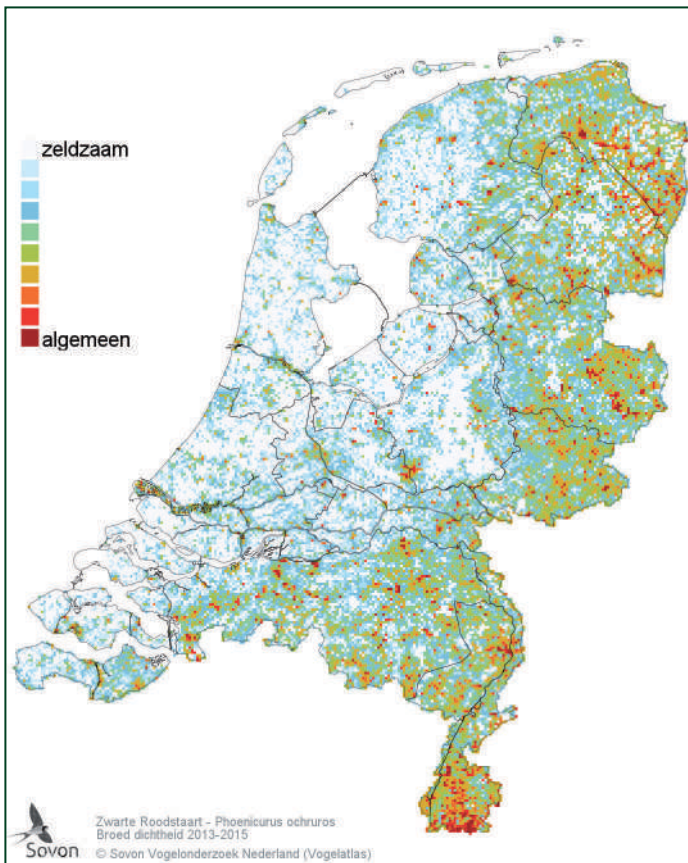
Discussie

Aantal gevolgde nesten

Het jaarlijkse aantal Nestkaarten, waarop de broedpogingen van zwarte roodstaarten worden vastgelegd, schommelt doorgaans – voor heel Nederland – tussen nul en zes (www.sovon.nl/nestkaart). Dat oogt wel heel weinig voor deze rotsbroeder-van-origine, die zich in hoge mate heeft aangepast aan sterk verstedelijkte gebieden en een leven in de directe nabijheid van mensen. Maar ja, het is geen soort die jaar-in-jaar-uit dezelfde nestkast of nestlocatie gebruikt. Dan neemt de kans op registratie van een broedgeval snel af. Bovendien broedt de soort veelal op plekken die door vogelonderzoekers amper structureel worden bezocht, zoals nieuwbouwalocaties en bedrijventerreinen. Maar, blijkbaar heeft het zin om in paardenstallen extra op te letten. Boerenzwaluwringer De Jong (2020) meldt namelijk in zijn jaarlijkse 'Boerenzwaluwjournaal' eveneens twee succesvolle broedgevallen op erven met paarden nabij Heerenveen (Friesland).

Nest en nestplaatskeuze

Als nestgelegenheid benutten zwarte roodstaarten holtes in muren en daken en constructies in gebouwen, doorgaans op een hoogte van 1-4 m, maar oplopend tot 45 m (Cramp 1988). De in deze bron beschreven afmetingen van een zelfgebouwd roodstaartennest zijn net wat groter dan het eerste hergebruikte boerenzwaluwnest uit dit artikel: hoogte 7 cm. en een diameter van 12-15 cm. Het tweede nest (20-10) voldoet echter nog beter aan de roodstaart-specificaties uit de literatuur. Dan is er nog het verschil in investering in het opknappen van het eerste nest en het nalaten daarvan voor het tweede legsel. Daarover heb ik geen informatie kunnen vinden, maar Jip Louwe Kooijmans meldt desgevraagd het volgende. "Het kan zijn

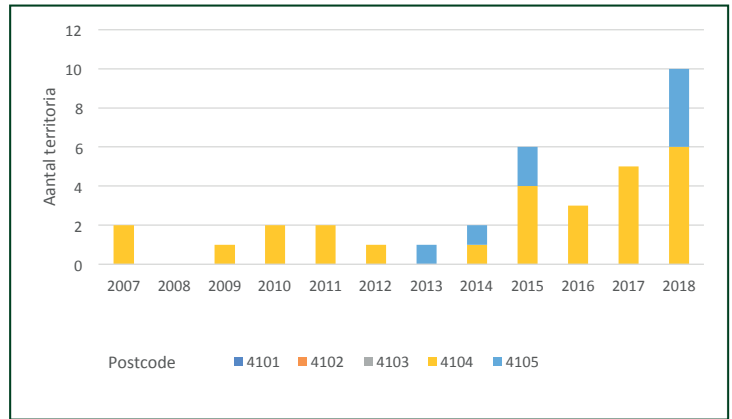

Figuur 1: Relatieve dichtheidskaart van de zwarte roodstaart, Vogelatlas – Sovon Vogelonderzoek Nederland (2018)

dat aan de bouw van het eerste nest meer aandacht wordt besteed om aan het begin van het broedseizoen de paarbånd te versterken. Dergelijk gedrag komt meer voor bij solitaire, territoriale zangvogels. Zeker wanneer voor het nest gebruik wordt gemaakt van een holte of bestaande constructie. Tweede nesten van b.v. een koolmees zijn ook veel kleiner dan het eerste. Verder hebben broedvogels bij een tweede legsel doorgaans iets meer haast, om de blijkbaar gunstige omstandigheden te benutten voor nóg een succesvol legsel."

Voorkomen in Nederland en Culemborg

De relatieve dichtheidskaart laat zien dat in Nederland de meeste zwarte roodstaarten ten oosten van de lijn Bergen op Zoom-Nijmegen-Heerenveen voorkomen (Louwe Kooijmans, 2018). Bijlsma et al. (2001) veronderstellen dat dit komt vanwege de drogere bodem, kleinschaliger landbouw en meer versnipperde bebouwing. Culemborg ligt duidelijk ten westen van de genoemde lijn. Toch is de zwarte roodstaart er niet zeldzaam, maar komt er wel pleksgewijs voor. Tijdens de punttellingen voor het Meetnet Urbane Soorten ofwel MUS (figuur 2) door NVWC'ers werd de soort namelijk uitsluitend waargenomen op het bedrijventerrein Pavijen (postcodegebied 4104) en in de nieuwbouwlocatie Parijsch (postcodegebied 4105). In dit licht zijn de twee in dit artikel beschreven broedgevallen in postcodegebied 4101 een leuke aanvulling. Uit figuur 2 is eveneens op te maken dat de Culemborgse aantallen tussen 2015 en 2018 beduidend hoger waren dan in de voorafgaande jaren. Maar daar ligt mogelijk een methodisch addertje onder het gras: bij lokaal schaars voorkomende soorten, zoals de zwarte roodstaart, speelt toeval een grote rol bij punttellingen, waar MUS op is gebaseerd. De toename in postcodegebied 4105 (de wijk Parijsch) zal vrijwel zeker tijdelijk zijn. Over een aantal jaren is deze nieuwbouwwijk 'volgebouwd' en zal het opgaande groen in tuinen en openbare ruimtes zich hebben ontwikkeld. Daardoor wordt deze wijk met de jaren minder aantrekkelijk voor zwarte roodstaarten.

Figuur 2: Aantal territoria zwarte roodstaart per postcodegebied in de periode 2007-2018 tijdens punttellingen van het Meetnet Urbane Soorten in Culemborg.

Leefgebied

Tot slot zoomen we in op de eisen die zwarte roodstaarten aan hun leefgebied stellen en vergelijken die met de broedlocatie. Volgens Cramp (1988) moet in de nabije omgeving van de broedlocatie voldoende ruderaal, kruidenrijk terrein zijn, met open plekken, waar de zwarte roodstaart op insecten kan jagen en ruimte heeft voor zijn uitgebreide baltsvlucht. Ruim van groen voorziene stadswijken en parken worden daarom door zwarte roodstaarten gemeden. De zangposten van de mannetjes zijn vaak op grote hoogte te vinden, zoals op grinddaken van panden op bedrijventerreinen of op kerktorens.

Het erf van de familie Wille biedt met de buitenrijbak met hoge verlichtingspalen (zangposten), het kavelpad en de kort begraaide paardenwei volop open ruimte. Het erf en de directe omgeving worden 'insectvriendelijk' beheerd en de paarden niet standaard ontwormd.

Resumerend zijn acht jongen een mooi broedresultaat van deze 2e kalenderjaar (kj) zwarte roodstaart man en zijn vrouw van onbekende leeftijd. Het broedsucces van 2 kj mannetjes is doorgaans half zo hoog als van ouderejaarsvogels (Del Hoyo et al. 2005).

Dankwoord

Veel dank aan de familie Wille, voor hun gastvrijheid en aanvullende waarnemingen. Berry Lucas zorgde voor de basisinformatie voor figuur 2. Jip Louwe Kooijmans (Vogelbescherming Nederland) en Theo Boudewijn waren zo vriendelijk commentaar te geven op de concepttekst. Het Betuwse boerenzwaluwonderzoek is alleen mogelijk dankzij de ruimhartige medewerking van de erfbewoners en het personeel van de Culemborgse kinderboerderij. Wim, Mark, Alexander en Femke springen op piekmomenten bij, waarvoor dank.

Bronvermelding

Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

Van den Brink B. 2011. *Leeftijdenkaart boerenzwaluw*. Uitgave Stichting Hirundo.

Cramp S. (ed.) 1988. *Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. Volume 5*. Oxford University Press, New York.

Del Hoyo J., A. Elliot & D.A. Christie (eds.) 2005. *Handbook of the birds of the world. Vol 10. Cuckoo-shrikes to Thrushes*. Lynx Edicions, Barcelona.

Jong, de J. 2020. *Boerenzwaluwjournal 10*. Joure.

Louwe Kooijmans J. 2018. Zwarte roodstaart *Phoenicurus ochruros* Pp. 512-513 in *Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland*. Kosmos uitgever, Utrecht/Antwerpen.

Sovon.nl/nestkaart
Sovon.nl/nl/soort/11210

Turner A. 2006. *The Barn Swallow*. T & A.D. Poyser, Londen.

Vogelbescherming Nederland 2020. *Factsheet stadsnatuur – Zwarte roodstaart*.

Aha, op die manier!

Het verhaal achter de foto

Egel

door Jan Dirk Buizer

Echte natuurfotografen bereiden het maken van hun foto's lang voor. Ze lopen jarenlang elke dag hetzelfde rondje zodat alle dieren aan ze wennen. Ze bouwen een schuilhutje waar ze hun onderwerp verwachten. Ze staan ruim voor zonsopkomst op om op tijd in dat hutje te zitten. Kortom: ze bereiden zich terdege voor.

Ik ben dus geen echte natuurfotograaf. Ik loop wat rond in de hoop iets tegen te komen. Voor dag en dauw opstaan is al helemaal niks voor mij. En de laatste tijd speelt het fotograferen zich een groot deel van de tijd in de tuin af. Maar daar kun je dan ook vaak mooie foto's maken!

Deze foto uit mijn tuin heeft wél een lange voorbereidingstijd gehad. Maar die voorbereiding was gericht op egels en niet op fotograferen. Ik heb namelijk al twee of drie jaar geleden een egelhuis getimmerd. In de vorige Hak-al klaagde ik nog dat daar alleen nog maar stenhommels in hadden gezeten. Maar een egel, ho maar. Die zat er wel eens áchter, maar nooit erin. Verder had ik in de herfst van 2019 een berg bladeren in de tuin gegooid, voor de regenwormen (en dus ook voor de egel en de merel).

Vanaf juni 2020 kwam er weer regelmatig een egel in de tuin. Ik had gelezen dat moderne egels niet meer zonder kattenbrokjes kunnen. En met twee katten hebben wij die altijd voorradig. De egel waardeerde dat zeer.

Nu waren alle elementen voor een leuke foto aanwezig, alleen was ik me daar nog niet van bewust. Maar op een mooie namiddag in augustus riep een huisgenoot dat de egel heen en weer liep tussen

De egel met kattenbrokjes voor het egelhuis.

de bladerhoop en het egelhuis. En inderdaad, de egel liep telkens met een bek vol blad naar het egelhuis, om dat geschikt te maken als overwinteringsplek. Ik heb meteen mijn fototoestel gehaald. Eerst probeerde ik de egel door de schuifpui te fotograferen. Maar die bestaat uit dubbeldik HR++ veiligheidsglas, net fotograferen door een jampot. Daarom heb ik hem toch maar zachtjes opengeschoven. De egel ging stoïcijns door en ik ben op de vloer gaan liggen voor een laag standpunt. Het terras was nog lager en beter geweest, maar de egel was het daar vast niet mee eens geweest.

Het begon al te schemeren en mijn wat oudere camera is niet heel goed in donkere situaties. Maar gelukkig kon ik een paar redelijk scherpe foto's nemen. Deze foto is niet eens de scherpste maar wel de leukste, door de ver uitstekende bladeren. Het grappige was dat de egel bij elke klik even schrok en dan twee seconden 'bevroot', net als het beeld achter op mijn camera. Ik zag de gemaakte foto dus niet alleen op de camera, maar ook 'in het echt...!'

En dan nog even de technische gegevens: de foto werd gemaakt met een 70-300mm lens, op 190mm met diafragma 5,3 (de grootste opening bij deze brandpuntsafstand), sluitertijd 1/125 sec., ISO 1000 en beeldstabilisatie ingeschakeld, geen flits. De drempel was mijn statief. 🐿

Twée bijzondere moeras

door Paul van Veen

Op 12 mei 2020 ontdekte Jeroen Steenberg en een witvleugelstern én een witwangstern in de Steenwaard. De vogels vlogen in de middag en avond boven de plas in deze uiterwaard. De waarneming vormt een mooie aanleiding om deze twee moerassternen nader te beschouwen.

Witvleugelstern

Nooit eerder sinds de oprichting van de NVWC in 1975 is de witvleugelstern in ons werkgebied waargenomen. Alhoewel, drie dagen voor deze waarneming heeft Daniel Beuker bij Fort Werk aan het Spoel twee exemplaren gezien, echter deze vlogen dermate ver weg dat hij de waarneming op onzeker heeft ingevoerd op waarneming.nl. De witvleugelstern lijkt qua gedrag en postuur sterk op de algemener voorkomende zwarte stern. Maar de witvleugelstern in zomerkleed is opvallend anders dan de zwarte stern. De witte bovenzijde van de vleugels contrasteert sterk met de zwarte rug terwijl de ondervleugel eveneens een sterke zwart/wit tekening kent; de dekveren zijn zwart en de arm- en handpennen zijn wit. De zwarte stern heeft een leigrijze bovenzijde van de vleugels en rug en de ondervleugels zijn lichtgrijs en het lichaam is zwart. De staart van de zwarte stern is aan de boven- en onderzijde grijs terwijl de witvleugelstern een geheel witte staart heeft.

In Europa broedt de stern in de zoetwatermoerassen in oost en centraal Europa met 66.600 – 173.000 paar (<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/white-winged-tern-chlidonias-leucopterus/text>). Daarbuiten komt de soort tot in Aziatisch Rusland voor. De stern wordt in Nederland vooral in het voorjaar waargenomen. In de meeste jaren worden enkele tientallen per jaar gezien. Echter in 2007 werden er ruim 1.000 gezien. In dat jaar zijn ze ook langs de Lek bij Tull en 't Waal en Vianen gezien, echter niet in het werkgebied van de NVWC. Voor de begrenzing van het werkgebied houd ik de grens aan die Waarneming.nl hanteert. Dit is dus inclusief de Everdingerwaard. De soort broedt sporadisch in Nederland. In het invasiejaar 2007 hebben enkele exemplaren in de Krimpenerwaard en Sliedrechtse Biesbosch gebroed. In het vorige decennium hebben enkele paren in het Zuidlaardermeergebied (Groningen) jongen groot gebracht.

Witwangstern

De witwangstern is al eerder in het werkgebied waargenomen. In 2016 zijn op 10 en 22 mei respectievelijk één en vijf exemplaren in de Everdingerwaard gezien. En op 4 mei 2011 is in Hagestein boven de plas Everstein een groep van drie exemplaren gezien, dit is net buiten het werkgebied. De witwangstern is dus eveneens een zogenaamde moerasstern en lijkt qua postuur meer op een forse zwarte stern maar qua kleed meer op een visdief. Belangrijkste verschillen met de visdief zijn de ondiep gevorkte staart en in zomerkleed vallen de donkergrijze buik en borst en de sterk contrasterende witte wang op. De visdief heeft een lichte/witte buik en borst. De snavel van de visdief is helderrood met een zwarte punt terwijl de witwangstern een donkerrode snavel heeft.

De witwangstern broedt in de zoetwatermoerassen van zuid en oost Europa met 66.300 – 108.000 paar (<http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/whiskered-tern-chlidonias-hybrida/text>). De verspreiding van de soort loopt tot centraal en zuid Azië. Veel NVWC-leden zullen de soort kennen uit La Brenne. De stern is één van de vele specialiteiten van dit merengebied in Midden-Frankrijk. In Nederland heeft de soort in het verre verleden ook gebroed, zelfs grenzend aan het werkgebied van de NVWC. Namelijk in 1958 hebben minimaal vier paar bij de steenfabriek de Roodvoet bij Rijswijk (Gelderland) negen jongen grootgebracht. Sinds 2012 is de stern een vaste broedvogel van het Zuidlaardermeergebied (Groningen) met enkele tientallen broedparen.

Foto's

- 1: Witvleugelstern met contrastrijke ondervleugel en witte voorzijde bovenzijde
- 2: Witwangstern met ondiep gevorkte staart en donker rode snavel
- 3: Witvleugelstern met zwart lichaam en witte staart
- 4: Witwangstern met donkergrijs buik en borst en sterk contrasterende witte wang
- 5: Zwarte stern met leigrijze vleugels, staart en donker lichaam en zwarte kop
- 6: Visdief met diep gevorkte staart, witte buik en borst en helderrode snavel met zwarte punt.

sterns in de Steenwaard

Jeugdgroep

Elektrisch vissen

Schepnetten

Bijenconingin

Nachtvlinders

door **Winy Verdouw en Maartje van der Ploeg**

Het was een bevlogen jaar. Een zestal activiteiten kon helaas niet doorgaan, waarbij dit in vier gevallen – broeihopen ringslang, uilenballen pluizen, vleermuizen en kerststukjes maken – te wijten was aan corona.

In februari stond sterren kijken op het programma, het weer zat ons helaas niet mee, het was te bewolkt om überhaupt één ster te kunnen zien. Voor onze nieuwjaarsactiviteit, struinen in de uiterwaarden in het donker, was helaas te weinig belangstelling. Gelukkig waren er ook nog voldoende lichtpuntjes, een zestal activiteiten kon wel zijn doorgang vinden. Een paar toppertjes van onze excursies uitgelicht:

BIJzonder was het bezoek aan de imker. Caroline van der Laan, liet ons alle facetten van het vak zien. De kinderen mochten van dichtbij een honingraat uit een bijenkast bekijken en we mochten ook de honing van de bijen proeven. De kinderen waren uiteraard goed beschermd tegen de bijen, door het dragen van een heuse bijenkap.

Schepnetten in de Zump

Schepnetten is een jaarlijks terugkomende activiteit. Vaak ook met een grote opkomst van enthousiaste kinderen. In juni gingen we dit keer schepnetten in de Zump. De rijke wateren van Parijsch hebben we al meerdere malen leeggeschept, we waren nu benieuwd naar wat de Zump ons te bieden had. Dit viel zeker niet tegen. We hebben flink wat soorten uit het water geschept.

De spinnende watertorren (zowel kleine als grote) zijn behoorlijk indrukwekkend. De grote spinnende watertor is één van de grootste waterkevers van Nederland. De vrouwtjes spinnen een soort bootje waar ze de eitjes in leggen. De larven zijn fanatieke roofdieren en eten alles wat los en vast zit, terwijl de volwassen torren vegetarier zijn.

Erg aaibaar vinden de kinderen de kleine watersalamanders. Deze diertjes hebben over vele kinderhanden gekropen. Natuurlijk hebben we ze uiteindelijk weer teruggezet in het water.

Lekkere stroop

De nachtvlinderpuzzeltocht in de Plantage was erg spannend. Niet veel kinderen kunnen zeggen dat ze in het donker in de Plantage hebben rondgelopen, op zoek naar nachtvlinders. Kars Veling nam ons mee. Alle kinderen mochten een boom besmeren met lekkere stroop, in de hoop dat er nachtvlinders op af zouden komen. Daarna was het wachten op de nachtvlinders en zijn we een puzzeltocht gaan doen. Aan de bomen hingen afbeeldingen van de vlinders en die moesten we verzamelen. Het was erg leuk en spannend! De kinderen wilden graag in groepjes van zes op pad gaan, anders vonden ze het struinen in het donker toch te eng.

Bij twee excursies was de opkomst wat minder groot. Dit was voor Dean, Siebe en Sanne geen belemmering. Hun enthousiasme en interesse was enorm groot! Hoe stoer is dat, Dean en Sanne hebben een snoek aangeraakt en Siebe heeft bij de vogelexcursie door een echte telescoop naar vogels mogen kijken. Leo had deze speciaal voor de excursie meegenomen. We hadden weer een gevarieerd aanbod aan activiteiten en het was ondanks de coronaperikelen een geslaagd excursiejaar.

Het woord van het jaar 2020 is anderhalvemetersamenleving geworden, dit had ook effect op onze excursies. Hierdoor mochten de ouders niet bij de activiteit aanwezig zijn en gingen de kinderen alleen met ons op pad. Zo konden wij alle aandacht aan de kinderen besteden. (Wat ons betreft iets om erin te houden)

Ook voor dit jaar hebben we voor jullie een mooi activiteitenprogramma in elkaar gezet. We hopen dat, ondanks corona, de meeste activiteiten door kunnen gaan. Wij hebben er in ieder geval zin in om weer op pad te gaan, jullie ook? Ga mee, ga mee! 🐦

Nestkastwerkgroep

Kerkuilkast bij Anneke Knobbout waar bosuil in broedt

Nieuwe bosuilkast

door Cees van Appeldoorn

Om te beginnen wil ik iedereen van de Nestkast- en klus/ tuinwerkgroep hartelijk bedanken voor jullie inzet in dit bijzondere Covid-jaar, 2020. Speciaal wil ik Frans bedanken voor de pindakoeken en de koffie die hij trouw verzorgt op de woensdagochtenden.

In maart ging het land voor het eerst in een intelligente lockdown. Hierdoor zijn we ook wat later – in mei en juni – gestart met de controles van de nestkasten. Tijd genoeg om nieuwe nestkasten te maken en reparaties uit te voeren. In oktober werden de nestkasten van de bosuilen en steenuilen schoongemaakt.

We hebben in Culemborg op twee locaties en op één locatie in Beesd nieuwe nestkasten geplaatst voor kerkuilen. Op landgoed Mariënwaerd is een nestkast voor bosuilen geplaatst, in Beusichem werden twee nestkasten voor steenuilen en één voor kerkuilen geplaatst.

Torenvalken

Het jaar 2020 is voor de torenvalken ten opzichten van 2019 minder geweest. Er zijn vijftien nestkasten schoongemaakt en met de camera gecontroleerd.

Op de Zwarte kade in de Regulieren zijn zeven koude eieren van een nijlgans gevonden. In het midden van de nestkast hebben we een stokje geplaatst zodat de nijlganzen er niet meer in kunnen. Op de rand van het terrein van Caetshaghe zat dit jaar een torenvalk. Bij de tweede controle zagen we met de camera dat er drie jongen waren.

De nestkast bij Werk aan het Spoel is nijlgans-proof gemaakt en opgehangen op een andere locatie.

Bosuilen

Het jaar 2020 is voor de Bosuilen ten opzichte van 2019 slecht geweest. Er zijn elf nestkasten gecontroleerd.

In de Kasteeltuin is na 13 jaar de nestkast, die in zeer slechte staat verkeerde, van de boom gevallen. Er wordt geen nieuwe nestkast geplaatst; de plek is te onrustig, hier heeft nooit een bosuil gebroed. De kerkuilnestkast die bij Anneke Knobbout hangt, hebben we in 2019 marter-proof gemaakt door hierop een schotel te plaatsen. Dit heeft geholpen om de marter eruit te houden. In deze kast heeft een bosuil gebroed met vijf eieren en er is één jong uitgevlogen. In oktober is bij het schoonmaken één koud ei gevonden. Of de andere drie eieren zijn uitgekomen en of de jongen uitgevlogen zijn, is niet bekend.

Tijdens de controles vonden we ook nestbouw van kauwen.

Kerkuilen

Het jaar 2020 is voor de kerkuilen ten opzichte van 2019 minder geweest. Er zijn 27 nestkasten gecontroleerd.

Tijdens het schoonmaken in oktober vonden we een dagpauwoog die overwintert in de kast; die hebben we teruggezet. Ook werden koude eieren gevonden van kauwen, een dode steenuil en een dode holenduif, en veel braakballen.

Steenuilen

Het jaar 2020 is voor de steenuilen ten opzichten van 2019 beter geweest. Er zijn 25 nestkasten gecontroleerd.

Tijdens de schoonmaak in oktober gebruikte een steenuil de kast als roestplaats. We hebben hem rustig laten zitten. In de nesten werd ook een dode steenuil aangetroffen en nestbouw van mezen. In totaal hebben we 78 nestkasten gecontroleerd, waarvan er 31 gebruikt zijn geweest. 🦉

Broedgegevens jongen per jaartal

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Torenvalken	9	20	11	15	4	13	7	8	27	22
Bosuilen	2	1		3				9	7	1
Kerkuilen	3	11	5	22		19		4	29	11
Steenuilen		2	4	4	15	12		10	18	21

Op Eindejaars Plantenjacht

Hoge Fijnstraal in geveltuintje, een exoot; foto's Jan Dirk, met uitzondering van inzet linksboven, Jan Dirk noteert, en inhoudspagina, foto's Paul Boddeke

door Jan Dirk Buizer

Dit is een artikel over lijstjes. Over vogels dus, denkt u natuurlijk. Want vogelaars zijn lijstjesfreaks. Toch gaat dit over planten. Ook plantenaars doen aan lijstjes. Bijvoorbeeld streeplijsten. En sinds 2014 ook aan een soort Big Day: de 'FLORON Eindejaars Plantenjacht'. Vogelaars vermijden het woord 'jacht' te allen tijde. Plantenaars jagen vegetarisch, dus die komen daarmee weg.

Hoe werkt dat nu, zo'n Eindejaars Plantenjacht? Heel simpel: in de periode van 25 december tot 3 januari gaan plantenliefhebbers in Nederland een uur lang op zoek naar bloeiende planten. Een Big Hour dus. Ook met een lijst met zoveel mogelijk soorten, maar helaas zonder Chinees eten.

Ronde in Culemborg

Op 28 december 2020 liepen Paul Boddeke en ik een ronde vanaf de Varkensmarkt. De route hadden we niet van tevoren bepaald. We liepen min of meer onze neus achterna. Een groot deel ging door de binnenstad, waar 's winters veel soorten bloeien. Dat heeft drie redenen: ten eerste is het er warmer dan in het buitengebied, ten tweede is het zand onder de verharding vaak soortenrijker dan de klei en ten derde komen in stedelijk gebied meer exoten voor.

Plantenaars doen niet zo moeilijk als vogelaars over door mensen ingevoerde exoten. Zolang het maar PIP's zijn en geen BIP's *.

Flinke lijst

We hebben in totaal 45 soorten bloeiende planten gevonden. Daarbij waren inderdaad exoten, waarvan ik er twee nooit eerder zag: de kransmuur en de knobbelklaverzuring. Verder vonden we op de dijk één bloeiende knolboterbloem (geen exoot, maar mogelijk wel een BIP uit een dijkenzaadmengsel). Die zijn hier niet algemeen, maar dat deze nu nog bloeide, is extra bijzonder.

Net als bij de Big Day red je het bij de Plantenjacht niet met 45 soorten in een uur: het landelijke record staat dit jaar op 77 soorten. 891 groepen of personen in Nederland hebben samen 1.697 rondes gelopen. Daarbij vonden ze 624 soorten bloeiende planten. Gemiddeld 14,9 soorten per ronde. 96 deelnemers vonden 30 of meer soorten. 45 soorten is dus toch best aardig! In het werkgebied van de NVWC zijn dit jaar zeven rondes gelopen. In totaal zijn daarbij 50 soorten waargenomen. In Geldermalsen zijn ook drie rondes gelopen, die nog drie extra soorten opleverden. Volgend jaar moeten we maar voor een record gaan: met een uitgebreid vooronderzoek en dan in één uur alle gevonden planten langs hollen. En dan Chinees en bier! 🍷

* PIP: Per ongeluk Ingezaaide Planten, BIP: Bewust Ingezaaide Planten

in Culemborg

Knobbelklaverzuring, foto rechtsboven knolboterbloem

Soorten (45) gevonden door Paul en Jan Dirk

Bermooievaarsbek	Knolboterbloem
Duizendblad	Koninginnekruid
Echt bitterkruid	Kransmuur
Gekroesde melkdistel	Kroontjeskruid
Gewone berenklauw	Kruipklokje
Gewone glanshaver	Madeliefje
Gewone hoornbloem	Melganzenvoet
Gewone kropaar	Muurleeuwenbek
Gewone melkdistel	Paardenbloem
Gewone raket	Paarse dovenetel
Gewoon jakobskruid	Peen
Glanzend sneeuwkllokje	Perzikkruid
Groot streepzaad	Rietzwenkgras
Grote brandnetel	Ruig klokje
Grote ereprijs	Scherpe boterbloem
Harig knopkruid	Schijfkamille
Herderstasje	Schijjnaardbei
Hoge fijnstraal	Straatgras
Klein kruiskruid	Tuinwolfsmelk
Kleine brandnetel	Vogelmuur
Kleine veldkers	Wit vetkruid
Kluwenhoornbloem	Zwarte nachtschade
Knobbelklaverzuring	

Overige soorten (5) Culemborg

Gewone pastinaak
Rode kornoelje
Canadese fijnstraal
Reukeloze kamille
Zwarte Mosterd

Extra soorten (3) in Geldermalsen

Veldereprijs
Tuingoudsbloem
Bosaardbei/grote bosaardbei

Bijenbrigade Parkstrook

door Annette van Berkel

De bijenbrigade is een groepje mensen dat de gemeente ad hoc ondersteunt en adviseert bij het beheer ten behoeve van wilde bijen in de Parkstrook. Er zit een flink aantal soorten wilde bijen met hun nesten en daar wordt in het beheer niet altijd rekening mee gehouden.

Activiteiten 2020

In februari is ongevraagd advies gegeven aan gemeente Culemborg om de wilgen langs oevers en paden in de Parkstrook gefaseerd af te zetten. Veel wilde bijen maken gebruik van de betreffende wilgen voor het verzamelen van stuifmeel en nectar. De gemeente heeft daar goed op gereageerd door de wilgen gefaseerd te snoeien.

Door verandering in het maaibeheer naar deels gazonmaai en deels niet maaien langs het smalle pad en de schiereilandjes tussen Palster en Brede school is geen actie ondernomen om maaisel af te voeren. Op het moment dat dat wel nodig was, omdat de gemeente het toegezegde afvoeren na maai van de taluds rond het voetbalveldje naast de Salaamander niet uitvoerde, was toevallig het grootste deel van de werkgroep in quarantaine vanwege COVID19. Daardoor is het afvoeren niet uitgevoerd. 🐿

1 Bloeiende wilgen Parkstrook, foto Annette van Berkel

2 Aardhommel op wilgenkatje, foto Kars Veling

3 Gehoornde metselbij op wilgenkatje, foto Kars Veling

4 Wilgenkatjes Parkstrook, foto Annette van Berkel

Zoogdierenwerkgroep

door Johan de Kruijf

*Van boven naar onder:
dassen, boommarter en bunzing*

Tot 2020 werden jaarlijks onderzoeken gedaan naar muizen in de Regulieren en langs de Diefdijk, bij de Molenkade. In 2020 is dat er door de coronabelemmeringen bij ingeschoten. Dit jaar willen we wel weer proberen deze onderzoekjes op te pakken. De onderzoeken met cameravallen op het ecoduct en in de grienden rond het ecoduct, bij de Holderweg en de Kooiweg Oost zijn wel doorgegaan. In 2019 wisten we voor het eerst een aantal locaties van dassenburchten te lokaliseren. Waarschijnlijk ging het hier steeds om twee exemplaren, die diverse burchten gebruikten. Bij het onderzoek kregen we ondersteuning van Staatsbosbeheer. Samen hebben we het foerageergebied van de dassen vergroot, door een aanliggend weilandperceel van Staatsbosbeheer bereikbaar te maken en de doorgang naar de weg af te sluiten. Helaas had dit niet het gewenste resultaat. Na medio 2020 werden er geen waarnemingen van dassen in het gebied gedaan. Onduidelijk is of zij zich verplaatst hebben of zijn omgekomen (jacht/verkeer). In het gebied hadden we wel frequente beelden van bunzing, boommarter, wezel, vos en reeën.

Op verzoek van Staatsbosbeheer hebben we ook de monitoring verricht bij een dassenburcht in Maurik, hier werden diverse jongen geboren. Door de nabijheid van een drukke weg vond echter een dassenvrouwje de dood na een aanrijding. Ook in 2021 willen we hier weer waarnemingen gaan doen; er zijn ook plannen om de doorgang naar de weg af te scherm.

Voor het Geldersch Landschap werd in de Regulieren met zogenaamde struikrovers (een cameraval in een buis geplaatst met lokstoffen, zoals o.a. sardientjes) onderzoek gedaan naar kleine marterachtigen. Ook hiermee gaan we komend jaar weer door. Er waren afgelopen jaar plannen voor enkele publieksexcursies, maar die vielen door corona in het water.

De werkgroep draait nog steeds op een klein aantal enthousiaste leden. Zou je het leuk vinden om eens mee te gaan of mee te helpen met de onderzoekjes, neem dan contact op met Jurgen Geven via zoogdierencoor@nvwc.nl. 🐿

Samen spelen, samen delen

door Ellen Geleedst, foto's Paul van Veen

Aalscholvers zijn opvallende vogels met interessant gedrag. Je kunt ze overal zien in ons rivierengebied, niet zelden ook gewoon binnen de bebouwde kom. Hij is prima herkenbaar, daar hoeft je echt geen speciaal talent voor te hebben. En ook fijn: de kans dat je een van zijn familieleden tegenkomt is nihil. De kuifaalscholver blijft echt aan zee en de dwergaalscholver leeft vooral rond de Donaudelta. Als we hier een aalscholver zien, kun je zonder schroom "Aalscholver!" roepen. Tenzij er zo'n 200 mannen met teledozers omheen staan, maar dan vertellen zij ons wel wat voor familielid het betreft.

Altijd leuk om wat meer te weten van een vogel die je ook heel regelmatig kunt tegenkomen. En dat interessante gedrag, daar kom ik natuurlijk nog op terug. Dus hij is makkelijk te herkennen, niet zeldzaam en interessant. Klinkt allemaal heel positief, toch? Ik kan zelf maar één nadeel van de aalscholver verzinnen: zijn uiterlijk. Laten we eerlijk zijn, hij is niet mooi, heeft geen gezellige of aabare uitstraling. Maar ja, je kunt niet alles hebben.

Geen geliefde vogel

Uit deze inleiding blijkt wel dat ik geen visser ben. Ik kon alleen zijn uiterlijk als nadeel bedenken. Nou, (sport)vissers weten wel een serieuzer nadeel! Aalscholvers kunnen namelijk met hun hele familie behoorlijk veel vis verorberen. Als diezelfde vissen je broodwinning zijn, kan ik me wel voorstellen dat je geen fan van ze bent. Opvallend genoeg las ik verder nog, dat het niet alleen de vissers zijn die de aalscholvers liever dood dan levend hebben. Dat verbaasde me werkelijk. Lees maar met me mee ...

Uit een boek uit 1812 citeer ik: "De aalscholver stinkt stuitender en afstotender dan alle andere vogels. Zijn gestalte is walgelijk, zijn geluid schor en hees en zijn eigenschappen min." Dat is toch stevige taal, of niet soms? En zo'n 100 jaar geleden hadden aalscholvers zelfs geen goede naam bij natuurbeschermers. Dat kwam doordat de bomen waarin ze nestelen vaak doodgaan door de scherpe mest van de aalscholverfamilies. Uit anekdotes is bekend dat zelfs de bekende natuurbeschermers Jac.P. Thijsse samen met enkele scholieren in 1904 de laatste broedpaartjes op Texel zo verstoord heeft, dat ze niet meer terugkwamen. Het duurde bijna een eeuw voordat de aalscholver weer op Texel nestelde!

De vogel werd in de 19e en de eerste helft van de twintigste eeuw ook sterk bejaagd, op aandringen van beroepsvissers en boseigenaren. Zelfs in natuurgebieden werden ze gedood; een kolonie mocht ook in beschermde natuurgebieden niet meer dan 500 broedparen tellen. In de jaren '60 was afschieten niet meer nodig, want toen waren er gewoon niet veel meer. Pas later vestigden ze zich weer uitgebreid in meren en in de IJsselmeerpolders. Maar in 2008 werd door vissers nogmaals gevraagd of er weer aalscholvers afgeschoten konden worden. Als argument werd aangevoerd dat aalscholvers op en rond het IJsselmeer per jaar zo'n 60 tot 120 ton snoekbaars verorberen. Tussen vissers en aalscholvers gaat het waarschijnlijk nooit wat worden.

Samen vissen

Naast deze stevige staaltjes aalscholverhaat, zijn er gelukkig ook mensen gefascineerd door het gedrag van de aalscholver. Aalscholvers vangen hun vissen namelijk graag met elkaar en daarbij werken ze op indrukwekkende wijze samen. Soms zie je in onze uiterwaarden wel wat aalscholvers samen aan het werk. Maar feitelijk stelt dat nog niet zo heel veel voor. Op plaatsen waar veel meer

aalscholvers bij elkaar verblijven, neemt dit sociaal (of communaal vissen) een indrukwekkende vorm aan. Op het Naardermeer schijnt dit fenomeen met wat geluk het beste zichtbaar te zijn in Nederland.

Zelf heb ik het een keer mogen bewonderen in een relatief klein meertje in het Oosten van Duitsland, de Gülpersee, vanuit een fraaie vogelkijkhut. Midden op het meer hadden zo'n driehonderd aalscholvers een grote kring gevormd. Die kring werd steeds nauwer gemaakt. Bij toerbeurt doken de aalscholvers onder water. Wie een vis had bemachtigd, verliet met vis en al de kring, en de zwemmende exemplaren naast hem, sloten de gelederen weer door de kring weer iets kleiner te maken. In een half uurtje tijd waren er maar een paar duikende en spetterende aalscholvers overgebleven. De rest zat op de kant en in bomen in het water lekker zijn maaltje op te peuzelen. Geweldig om dat een keertje zo op het gemakje aan het werk te zien!

Samen opdrogen

Aalscholvers kunnen supergoed duiken. Als je dat vergelijkt met een grondelende eend – je weet wel, zo'n eend die alleen met zijn achterste helft boven water is – is zo'n eend maar een lachwekkend beest. Nee dan de aalscholver. Hij duikt echt helemaal onder en is daarop ook helemaal aangepast. Alle duikende vogels hebben kleinere luchtkamers en zwaardere botten dan niet-duikers. Maar de aalscholver is zelfs nog verder aangepast. De baarden van zijn veren staan wat verder uit elkaar, zodat er meer water tussen zijn veren kan gaan zitten. Meer water wil zeggen minder ruimte voor lucht en daardoor kan hij nog beter duiken. Nadeel is wel, dat de veren na 'gebruik', dus eigenlijk na een poosje duiken, weer moeten drogen. Daarom zitten ze vaak langs de waterkant op een paaltje, boom, of lantaarnpaal met hun vleugels gespreid en ook dat doen ze vaak samen. Vliegen met veel water tussen je vleugels is uiteraard wel weer een hele opgave.

Vroeger werd verteld dat ze dit opdrogen deden door een slechter werkende vetklier, maar die theorie is een flink aantal jaren geleden door wetenschappers ontkracht.

Overigens vertelde mijn echtgenoot Paul me, dat hij een keer ergens begin jaren '90 op de Slikken van Flakkee was voor zijn werk. In het open gebied zag hij een gigantische bui aankomen en wist hij dat hij ernstig nat zou worden. Maar dat zouden de aalscholvers ook. Paul vroeg zich toen af of de aalscholvers daarna ook op zouden moeten drogen met gespreide vleugels, zoals na het duiken. Een jonge onderzoeker zijn begint met de goede vragen stellen, nietwaar? En inderdaad, toen de bui over was, mens en dier kledernat waren geworden, stonden de aalscholvers en masse met gespreide vleugels. Hoe Paul weer droog is geworden, vertelt het verhaal verder niet.

Van schollebaar naar aalscholver

Vroeger heette de aalscholver in onze streken schollebaar. In de tijd dat beroepsvissers steeds meer last kregen van het feit dat paling (aal) werd gegeten door deze vogels, veranderde de naam in aalscholver. Grappig als je bedenkt dat het om een anagram gaat; de letters van beide namen zijn exact hetzelfde!

Het 'aar' in schollebaar verwijst naar 'arend'. Als verklaring daarvoor vond ik dat een aalscholver – zeker als hij met gespreide vleugels zit – wel iets van een statige roofvogel heeft. 'Schol' verwijst dan naar het oude woord 'skolf' of 'scholv'; een verbastering van het Oudhoogduitse woord *scarba*, dat zoveel betekent als 'schraper-arend'. De aalscholver maakt namelijk een nogal schraperig, schor geluid, met name in de broedkolonies.

De wetenschappelijke naam van de aalscholver is *Phalacrocorax carbo* en betekent letterlijk zoiets als houtskoolkleurige kaalkopraaf. Daarbij zal raaf ook eenzelfde verklaring hebben als arend; een statige roofvogel.

De namen schollebaar en aalscholver laten zich dus verklaren door de statige houding. En ja, ook door de paling die hij eet en het schorre geluid. Maar toch, het beeld van hoe mensen naar de vogel kijken, is dus zowel positief als negatief.

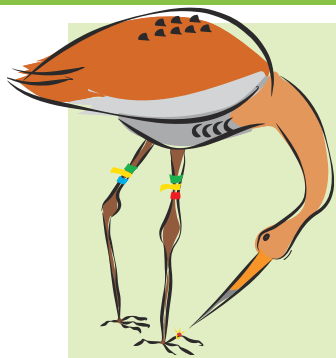
Samen spelen, samen delen

Interessante dieren vind ik het, vooral door dat samen vissen. Het zou toch leuk zijn als de vissers van Nederland het ook op die manier zouden bekijken. Samen vissen; de aalscholvers met elkaar en

de vissers en de aalscholvers naast elkaar. Samen delen die vis. Maar ik kan dat makkelijk zeggen, mijn broodwinning is het niet, natuurlijk.

Overigens kennen ze in Azië nog een in onze ogen nogal bedenkelijke variant van samen vissen van vissers en aalscholvers. Daar worden aalscholvers aan een lijn gebruikt door vissers in bamboebootjes. De aalscholvers krijgen dan een band om de hals, die voorkomt dat ze de vis waar ze naar duiken zelf doorslikken. Zo vangt de aalscholver vis voor zijn visser. Het is dan wel samen vissen, maar ik betwijfel of de aalscholvers in kwestie dat zien als 'samen spelen, samen delen'. 🐦

Bij de poot

Ringaflezingen
in de appgroep

door Mario Huizinga

In onderstaande tabel een overzicht van mijn ringaflezingen binnen het NVWC-werkgebied. Dat is zonder afleeshotspot Everdingen, waar ik in het voorjaar altijd veel grutto's aflees.

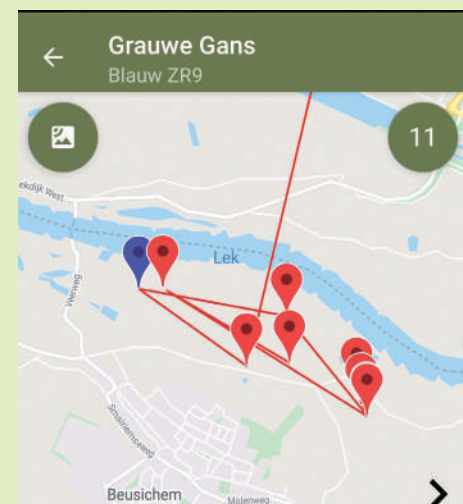
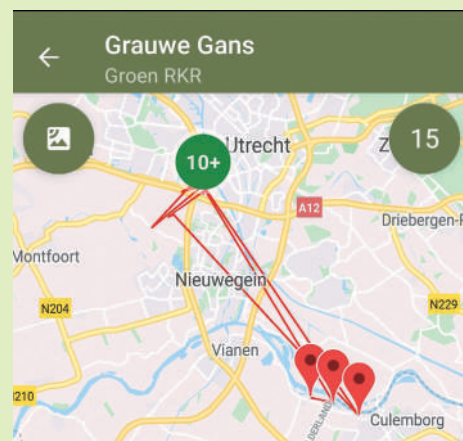
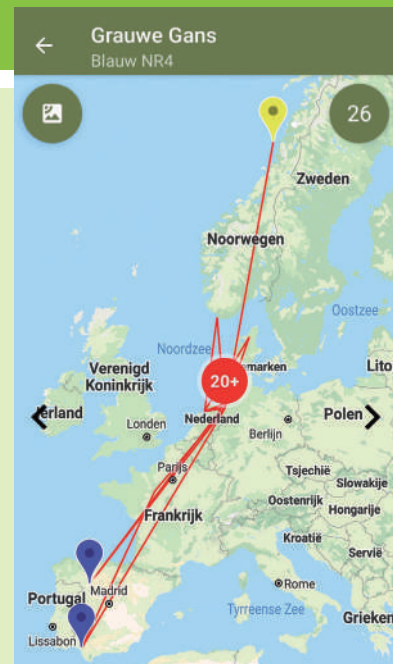
Soort	Ringaflezingen	Individueen	Geringd buiten Nederland
Brandgans	12	10	
Grauwe Gans	17	4	2 Finland, 1 Noorwegen
Kokmeeuw	10	7	6 Polen
Kolgans	15	14	
Ooievaar	27	18	2 Duitsland, 1 Frankrijk
Scholekster	7	7	
Stormmeeuw	1	1	
Torenvalk	1	1	
Wintertaling	1	1	1 Portugal
Zilvermeeuw	3	2	1 Duitsland
Totaal	94	65	14

Wintertaling uit Portugal

De leukste aflezing van het jaar was begin september een wintertaling in de Baarsemwaard. Zo'n ding op de snavel ziet er niet uit, maar uit onderzoek (b)lijkt dat de vogels er geen last van hebben. De vogel was in december 2019 geringd in Portugal, in het estuarium van de Taag bij Lissabon, en nog niet eerder waargenomen. Toevallig heb ik de ringer David Rodrigues in 2017 op diezelfde plek ontmoet, toen ik daar met Jouke was om grutto's af te lezen voor het langjarige onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen. David doet al sinds 1993 onderzoek naar eenden met behulp van ringen. Zo heeft hij vastgesteld dat wintertalingen die bij Lissabon overwinteren, afkomstig zijn van een gebied dat zich uitstrekt van IJsland tot Siberië, op 5.200km van Lissabon.

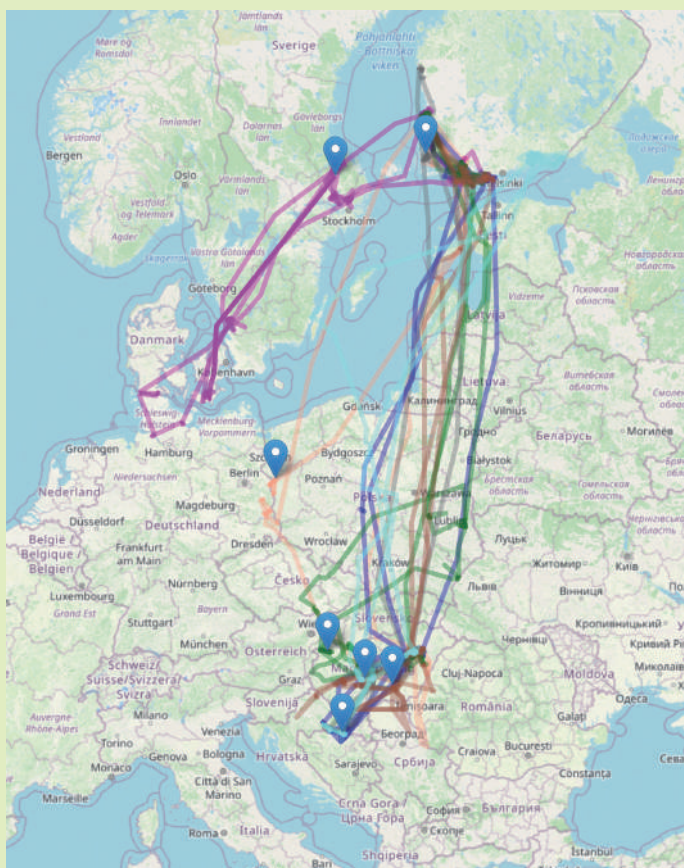
Wintertaling

Grauwe ganzen

(Kaartjes RKR, NR4, ZR9)

Nederlandse grauwe ganzen (groene halsbanden) blijven vaak het hele jaar in een klein gebied, zie bijvoorbeeld het kaartje van RKR. Scandinavische grauwe ganzen (donkerblauwe halsbanden) daarentegen zie ik jaarlijks alleen in december kortstondig in het werkgebied, onderweg naar o.a. Spanje om te overwinteren zoals blijkt uit de life history van NR4. Blauw ZR9 uit Noorwegen heb ik zo al drie winters op rij gezien, steeds rond december en steeds in de uiterwaarden bij Beusichem. Hij is sinds de vangst in 2018 nog nergens anders afgelezen dan bij Beusichem.

Finse grauwe ganzen

Toen ik in december in dezelfde groep als ZR9 ook het paartje blauw 2EB en 2EG zag, dacht ik in eerste instantie aan Noorse vogels. Groot was mijn verrassing toen bleek dat deze grauwe ganzen in mei 2020 bij Pori, Finland waren geringd. Volgens de ringer Antti Piironen is het een interessante waarneming, omdat Finse grauwe ganzen doorgaans de centraal-Europese trekroute naar het zuiden kiezen (Hongarije en omgeving), zoals ook blijkt uit de afbeelding met gps-gegevens. 🦆

*Kaartje: trekroutes Finse populatie grauwe ganzen.
Boven de Finse ringer Antti Piironen met 2EB.
Onder Finse grauwe ganzen.*

Samenstelling en tekst: Jouke Altenburg, met bijdragen van Annette van Berkel, Daniel Beuker, Arjan Brenkman, Theo Boudewijn, Bas Engels, Peter van Horssen, Mario Huizinga, Astrid Potiek, Ruud Post en Paul van Veen

*Toen de NVWC werd opgericht (1975) waren 's winters in het hele rivierengebied zo'n 250 – 1.000 brandganzen respectievelijk grauwe ganzen aanwezig¹. Decennialang volgehouden watervogeltellingen legden de spectaculaire toename vast. Ook verstoring wordt tegenwoordig genoteerd.
Foto Jouke Altenburg.*

De coronacrisis die de wereld in 2020 met golven gelselde, gaf een aantal NVWC-leden de tijd en motivatie om er met vogels tellen een schep bovenop te doen. Een impressie vind je in dit bomvolle verslag. Heb je vragen of lijkt vogels tellen je ook wel wat? Je bent van harte welkom om 'mee te lopen'. Neem daarvoor contact op met de betreffende teller(s).

NIET-BROEDVOGELS – Gebiedstellingen

Watervogeltelling Lekuiteerwaarden, veerstoep Maurik – veerweg Culemborg (Sovon: maanden met een 'R'). Zuidkant: Paul van Veen en Theo Boudewijn. Noordkant: Astrid Potiek, Bas Engels en Mark Collier

Sovon organiseert deze tellingen met als doel de aantallen en verspreiding van watervogels buiten het broedseizoen vast te leggen. Door maandelijks te tellen, wordt van iedere soort het piekmoment vastgelegd. Door de telling jarenlang vol te houden, worden trends en veranderingen in ruimte en tijd zichtbaar.

De zuidelijke Lekoever bestaat uit vijf telvakken. Het meest oostelijke vak, Veerstoep Maurik tot en met het Amsterdam-Rijnkanaal

(ARK), is altijd goed voor nijlganzen met een maximum tot 430 in oktober. Ook brandganzen kunnen hier in groten getale verblijven. De aanwezigheid van deze soort is minder stabiel: de soort zit of net in het telvak of net erbuiten. In januari zaten er 920. Verder zijn in dit vak vaak één of twee volwassen grote mantelmeeuwen aanwezig. Het tweede telvak ligt tussen het ARK en de P-plaats nabij de Schaardijkse weg. Dit gebied is goed voor grote aantallen storm- en kokmeeuwen, veelal rustend op de kribben van de Lek. De jaar-maxima waren 390 stormmeeuwen in februari en 1.331 kokmeeuwen in maart. Verder was het erg leuk om hier een klucht van vier patrijzen tegen te komen.

Het volgende telvak loopt tot de Veerweg Beusichem. Dit gebied wordt gekenmerkt door een hele brede uiterwaard. Doorgaans is deze uiterwaard leeg terwijl ogenschijnlijk de weilanden zeer geschikt zijn voor ganzen. Vermeldenswaardig is een groep van 47 knobbelzwanen in maart.

De laatste twee telvakken worden zowel ten noorden als ten zuiden van de Lek geteld. Het vierde telvak loopt tot telpost Redichemse waard. Met name vanwege de waterpartijen ten westen van de Veerweg Beusichem en Kerswerf worden hier ten zuiden van de Lek de meeste soorten gezien: in 2020 waren dit er 45. In februari waren hier 91 wintertalingen aanwezig en in maart 167 kraakeenden. In het telvak aan de noordkant van de Lek zitten regelmatig grote groepen ganzen, met een maximum van ca. 1.000, voornamelijk brandgan-

tellen en onderzoeken *in tijden van corona*

*De kokmeeuw was de meest getelde soort tijdens de midwintertelling 2020 in Polder Hoge en Lage Prijs.
Foto Jouke Altenburg.*

zen. Een leuke waarneming in januari 2020 betrof 13 kleine zwanen nabij de Beusichemse veerpont.

In het laatste telvak (telpost – spoorbrug) is ten zuiden van de Lek nog één plek waar de verstoring door mensen en honden min of meer beperkt is, namelijk de percelen tussen de afgraving en Lekdijk ter hoogte van De Bol. Hier zat in december een groep van 1.033 grauwe ganzen. We sluiten de telling traditioneel af met het tellen van kokmeeuwen op de geleidebootjes van pont Culemborg. Op het laatste bootje zitten doorgaans 20-40 stuks. Ten noorden van de Lek worden in dit telvak de meeste soorten gezien bij de plas direct ten noorden van de Culemborgse veerpont. Met name bij harde wind wordt hier beschutting gezocht door o.a. kuifeend, krakeend, smient, wilde eend en slobbeend.

Watervogeltelling Lage Veld en Regulieren (Sovon, maanden met een 'R') – Jouke Altenburg

Het gebied wordt sinds december 2018 op watervogels, roofvogels en steltlopers geteld, mede vanwege de plannen voor de realisatie van een windpark. In januari en februari 2020 waren flinke aantallen ganzen aanwezig; in februari was de kolgans met 1.482 ex. goed vertegenwoordigd. In tegenstelling tot 2019 was er in de herfstmaanden van 2020 geen muizenpiek. Dat was terug te zien in de royale halvering van de maximale aantallen muizeneters: torenvalken (6 vs. 18), buizerds (29 vs. 82) en grote zilverreigers (33 vs. 77). In het kader van het 'Jaar van de Wilde eend' (2020) werd de man/vrouwverdeling van groepen wilde eenden en krakeenden wanneer mogelijk bepaald.

De watervogeltelling heeft als doel ontwikkelingen van 'gewone' soorten bij te houden. Maar bijna elke telling pak je wel een 'lekkere krent' mee als ijsvogel, grote gele kwikstaart of havik. Tijdens de novembertelling 2020 werden vijf waterpiepers waargenomen; in december maar liefst veertien, alle foeragerend op flauwe, slikkige slootkanten.

Internationale simultaantelling goudplevier, wulp en Kievit (Sovon) – Jouke Altenburg, Astrid Potiek, Bas Engels, Paul van Veen en Theo Boudewijn

De watervogeltellingen van oktober en november 2020 vielen samen met de internationale simultaantellingen langs de Oost-Atlantische trekroute voor goudplevier, Kievit en wulp. Deze tellingen worden eens in de zes jaar georganiseerd. De goudplevieren lieten in 2020 verstek gaan. In oktober konden in telgebied Lage Veld en Regulieren aardige aantallen Kieviten (585 ex.) en wulpen (127 ex.) worden genoteerd. Tijdens de novembertelling ontbraken beide soorten echter op de resultatenlijst van dit gebied. Ten zuiden van de Lek hadden Paul en Theo alleen in november drie Kieviten tussen Veerweg Beusichem en de telpost Redichemse waard; ten noorden van de Lek was nabij de veerpont bij Beusichem een groep van 50 Kieviten aanwezig. Wulp is aan beide zijden van de Lek niet waargenomen. In november werd ook de polder Hoge en Lage Prijs extra op deze drie steltlopersoorten geteld. Geen van de doelsoorten werd gezien: een 'nul'-telling. Desondanks heel waardevol voor de wetenschap (betere trendberekening).

Midwintertelling Polder Hoge en Lage Prijs - (Sovon) door Jouke Altenburg

De jaarlijkse midwintertelling valt samen met de watervogeltelling van half januari. Zo wordt ook buiten die maandelijks getelde gebieden de vinger aan de pols gehouden van overwinterende watervogels, steltlopers en roofvogels. In het gebied tussen de Lekdijk, Diefdijk en N320 werden van 25 soorten 1.413 ex. genoteerd. De kokmeeuw leverde meer dan 30% van het aantal individuen. In 2019 waren kol- en grauwe gans qua aantallen het meest prominent. Het aantal waterhoentjes was met 73 ex. tien hoger dan 2019. De hoogste aantallen van deze soort werden gewoontegetrouw in de westelijke helft van de Culemborgse bebouwde kom geteld.

PTT-telling Wintervogels (Sovon) door Ruud en Vincent Post en Peter van Horssen

Bij de PTT-telling wordt tussen 15 en 31 december op 20 vastgestelde punten langs een route vijf minuten geteld.

De PTT-route 'Lek' ligt tussen Fort Everdingen en de Kerswerf; de route is sinds 1995 vrijwel jaarlijks geteld. Op het eerste telpunt werd een bever gezien. De meerkoet was dit keer de talrijkste vogelsoort. Van de kuifeend (92) en wintertaling (51) waren ook leuke aantallen aanwezig. Vier bruidkokers op twee verschillende telpunten was mooi; ze stonden voor het eerst sinds 2001 weer in het resultatenlijstje van dit traject. Ook de grote zaagbekken blijven buitengewoon. Maar de 'knaller' was een bruin zangvogeltje met een opvallend witte wenkbrauwstreep en oranje-gele borst. Ik kon er alleen maar een ♀ paapje van maken. Zo'n winterwaarneming is een zeldzaamheid, iets waar ik (RP) tijdens de telling niet zo op bedacht was. Totaal: 42 soorten.

De PTT-route rond de Regulieren wordt al sinds 1995 door Peter geteld. Vanwege de onderbreking in 2002 betrof 2020 dus een 'zilveren' jubileum-editie. Uit het langjarig overzicht (fig. 1) kun je tussen de oogharen door een ontwikkeling voor twee algemene duivensoorten opmaken. Tot 2010 komen hout- en holenduif 's winters in wisselende aantallen voor. Af en toe is er een piekjaar. Vanaf 2008 worden jaarlijks grotere aantallen holenduiven geteld; piekjaren komen vaker voor. De houtduif daarentegen laat na 2008 doorgaans lagere aantallen en maar één piekjaar zien. Dit lokale beeld stemt overeen met de landelijke trends².

Figuur 1: Gemiddeld aantal holenduiven en houtduiven per telpunt op PTT-route Regulieren e.o. (1995-2020).

Op 5 mei 2020 was massale trek van gierzwaluwen boven Telpost Werk aan 't Spoel te zien. Foto Daniël Beuker.

NIET-BROEDVOGELS – Trektellen

Trektellen 2020 - door Daniël Beuker en Bas Engels, m.m.v. Gerrit Jan Klop, Berry Lucas, Louis van Oort, Dirk van Opheusden, Astrid Potiek e.a.

Trektellen is een andere tak van sport dan 'gewoon' vogels kijken. Vaak zijn het duo's of enkelingen die de uren maken en elementen trotseren. Aan de vogels ligt het niet: in 2020 zijn fantastische soorten en aantallen voorbijgevlogen. Ons werkgebied telt sinds 2020 twee actieve telposten: Redichemse waard (RW), al sinds de jaren '80, en Werk aan het Spoel. Op beide telposten samen is 238 uur geteld; dit leverde ruim 80.000 vogels op! Op verschillende dagen werd gelijktijdig (=simultaan) geteld, omdat we nieuwsgierig zijn naar eventuele verschillen tussen beide telposten. Een bloemlezing van de hoogtepunten per maand.

Voorjaarstrek

De ochtend van 7 maart was een koude seizoenstart, maar leverde wel zwartkopmeeuw en kleine plevier op. Op 27 maart werden, naast alle kepen en vinken, drie casarca's, drie kraanvogels en een roodkeelduiker gezien! Deze duiker is een mega goede soort voor het binnenland; waarschijnlijk dezelfde vogel die eerder in Maurik was vastgesteld. De kraanvogels waren eerder opgepikt bij Rotterdam en telpost 'de Horde' (Lopik) voordat ze langs Culemborg vlogen.

In april is op maar liefst 22 dagen geteld. Tijdens de simultaantelling van 27 april zagen beide telposten o.a. visarend, dwergmeeuw, roerdomp en zwarte wouw. Telpost WahS noteerde echter grotere aantallen roofvogels en zangvogels. Deze telpost heeft een beter uitzicht, waardoor vogels ook op grote afstand kunnen worden opgepikt.

In mei was alleen telpost WahS bezet. Op 5 mei werd een recordaantal van 1.156 gierzwaluwen geteld. Eén keer eerder is een vergelijkbaar aantal bij Culemborg gezien: namelijk 1.106 ex. in 1985. Beide waarnemingen zijn echter niet 1 op 1 vergelijkbaar, omdat in 1985 volgens een strak 'protocol' werd geteld. Zo moesten vogels met het oog worden 'opgepikt' en diende een verrekijker slechts voor determinatie en aantalsbepaling. Verder vermeldenswaard: 9 mei drie noordse kwikstaarten en een krooneend.

Tijdens de avondtelling van 30 augustus trokken maar liefst 11 bruine kiekendieven over Telpost WahS. Foto Jouke Altenburg.

Najaarstrek

De eerste augustustelling leverde een wielewaal op! Augustus was 'de maand van de boomvalk', soms wel drie per telling (WahS). De avondtelling van 30 augustus was een echte 'knaller' met negen purperreigers, vijf visarenden, elf bruine kiekendieven en een duinpieper. Op 22 augustus vlogen 31 rosse grutto's over telpost RW; zo'n grote groep is in het binnenland een zeldzaamheid!

De ochtend van 15 september leverde een overvliegende ortolaan op. Het geluid is opgenomen: de eerste gedocumenteerde waarneming in het werkgebied. Tijdens de simultaan-telling van 20 september werden wederom bij telpost WahS meer eenden, steltlopers en zangvogels gezien dan bij telpost RW. Oktober was de maand van grote aantallen. Op goede ochtenden vlogen vinken en graspiepers met enkele duizenden langs. Krenten van deze maand waren o.a. rode wouw, zwartkopmeeuw, middelste zaagbekken, grote groepen goudplevieren en een aantal blauwe kiekendieven. In november kwamen wintergasten als toendra-rietganzen en waterpiepers langs. Op 1 november viel een Europese kanarie in bij telpost WahS. Vanwege Covid-19 restricties werd telpost WahS op 7 november verdeeld over twee

rivierkribben: het ene duo telde de oost- en het andere tweetal de westzijde (tabel 1).

Tabel 1: Covid-19-proof telling met 2 x 2 personen, met beide duo's een eigen 'telsector'. Bron: www.trektellen.nl.

Werk aan het Spool (Culemborg) zaterdag 7 november 2020

Dagweergave

Telperiode: 07:11-10:08

Type telling: alle soorten

Weer: wind ZO2, bewolking 0/8, zicht 10000m, temperatuur 4 °C

Tellers: Bas Engels & Astrid Potiek

	Z	N		Z	N		Z	N
Grauwe Gans	4	-	Zwarte Ruiter	1	-	Roodborst	1	-
Kolgans	193	-	Geelpootmeeuw *	1	-	Witte Kwikstaart	4	-
Bergeend	1	-	Kleine Mantelmeeuw	1	-	Graspieper	33	-
Smient	3	-	Holenduif	8	-	Waterpieper *	-	1
Tafeleend	3	-	Houtduif	674	-	Vink	488	-
Ooievaar	2	-	Veldleeuwerik	43	-	Keep	6	-
Grote Zilverreiger	1	-	Spreeuw	188	-	Groenling	7	-
Aalscholver	2	-	Merel	1	-	Sijs	9	-
Watersnip	2	-	Kramsvogel	81	-	Rietgors	10	-
Witgat	1	-	Koperwiek	451	-			
Tureluur	1	-	Zanglijster	10	-			

Ter plaatse: Wulp 160, **Pontische Meeuw 1***, **Geelpootmeeuw 1***, Cetti's Zanger 3

Totaal: 2231 exemplaren, 31 (+3) soorten, 2:57 uren

Telperiode: 07:26-10:02

Type telling: alle soorten

Weer:

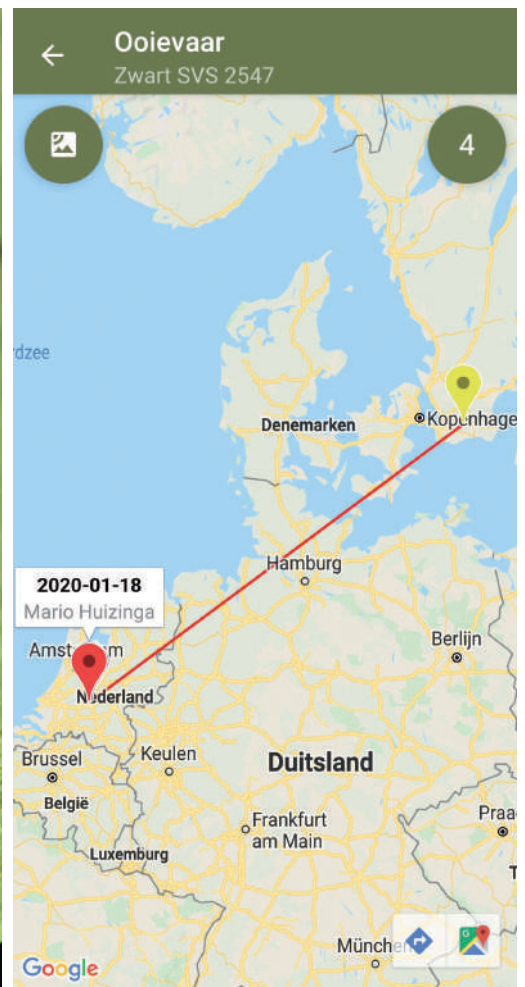
Tellers: Daniël Beuker en Nelly Hofman

	Z	N		Z	N		Z	N
Grauwe Gans	13	-	Pontische Meeuw *	1	-	Grote Lijster	1	-
Toendrarrietgans	21	-	Holenduif	11	-	Graspieper	9	-
Kolgans	73	-	Houtduif	55	-	Vink	17	7
Smient	8	-	Veldleeuwerik	38	1	Keep	1	-
Middelste Zaagbek *	-	1	Merel *	5	-	Groenling	2	-
Sperwer	1	-	Kramsvogel	116	9	Sijs	2	-
Bruine Kiekendief *	1	-	Koperwiek	216	-	Rietgors	4	-

Totaal: 613 exemplaren, 21 soorten, 2:36 uren

Tijdens de midwintertelling 2020 werd een Zweedse ooievaar afgelezen. Foto en print screen: Mario Huizinga.

NIET-BROEDVOGELS – Soort specifieke tellingen en ringaflezingen

Overwinterende ooievaars (Sovon, W.NL & STORK) door Mario Huizinga

Tijdens de midwintertelling (half januari 2020) werd de West-Betuwe tussen Diefdijk, Lek, Linge en Amsterdam-Rijnkanaal afgezocht op overwinterende ooievaars. Er werden minimaal 31 stuks geteld, een record. In de afgelopen vijf jaar lagen de aantallen tussen de 3 (2018) en 13 (2016) stuks. De grootste groep (8 ex.) zat op de lantaarnpalen van de A2, bij de afrit Culemborg. Mario wist ook een in 2018 gekleurde Zweedse ooievaar af te lezen.

Grote zilverreiger (Sovon – slaapplaatsstelling en eigen onderzoek) door Jouke Altenburg en Peter van Horsen, Paul van Veen en Sjerp Weima

Tijdens de landelijke simultaantellingen medio februari, oktober en december worden gewoontegetrouw de bekende slaapplaatsen in onze regio geteld, zoals Plasjes Pont Beusichem, 'de Heul', Everdingenwaard, 'de Woerd' en de Put van Buren. De aantallen waren veel lager dan in 2019.

Buiten de landelijke simultaantellingen werd de slaapplaats Everdingen nog 16x geteld. Het hoogste aantal werd op 29 september gezien: 20 stuks. De dode bomen waarin de vogels overnachten zijn bijna vergaan. Dat is vast een van de redenen dat de aantallen van weleer (40+) niet meer worden gehaald. Tijd om, net als de zilverreigers, naar een alternatieve locatie uit te kijken. In november werd een slaapplaats op het Eiland van Schalkwijk ontdekt. Deze is 'overgedragen' aan een Houtense vogelteller. Er zijn tussen de N320

en Mariënwaardt drie potentiële slaapplaatsen bekend, die nog niet worden geteld. Iemand belangstelling?

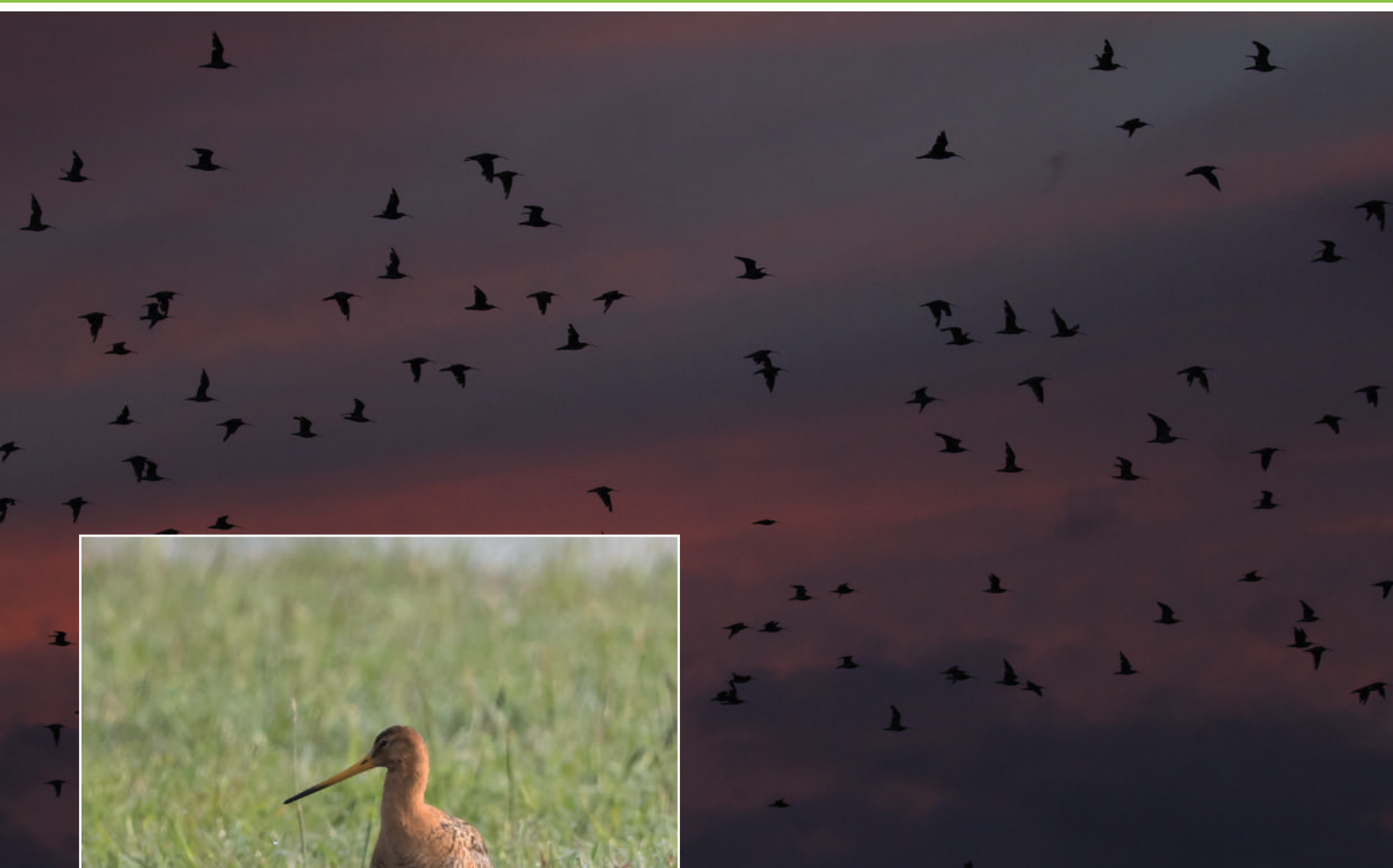
Kleine zilverreiger (Sovon – slaapplaatsstelling en eigen onderzoek) door Jouke Altenburg

Deze soort lift sinds 2019 mee op de landelijke grote zilverreiger-tellingen. Naast de landelijke simultaantellingen werd de soort van half juli tot en met eind oktober 15x in de Everdingerwaard geteld. Het maximaal aantal van zeven exemplaren werd waargenomen op 5 september. Ofschoon dit aantal nog maar zo'n 40% is van de topjaren 2014-2016, blijft het uniek om in het binnenland meerdere kleine zilverreigers bij elkaar te zien.

Kleuronderzoek Grutto (Rijksuniversiteit Groningen) in combinatie met de landelijke steltloper simultaantellingen (Sovon) door Jouke Altenburg en Mario Huizinga m.m.v. Jeroen Brandjes, Thierry Jansen, Paul van Veen, Siebe Bonthuis, Sjerp Weima en Peter de Klein

De Everdingerwaard is in het voorjaar een belangrijke regionale pleisterplaats voor grutto's. Tussen eind februari en begin juni werden 55 tellingen uitgevoerd. Gewoontegetrouw werden de hoogste aantallen in de tweede en derde week van maart waargenomen. Op 13 maart werd het maximaal aantal 'getikt': 450 stuks. Een tweede piek (meestal begin april) van overwegend IJslandse grutto's bleef in 2020 uit.

Van 87 individuele vogels kon in totaal 287 maal de kleurcombinatie worden afgelezen. Naast geringde vogels uit de Vijfheerenlanden (Astrid Kant) en het Eiland van Schalkwijk (Siebe Bonthuis) werden ook Friese en buitenlandse ringcombinaties afgelezen, en wel uit Duitsland (1), Spanje (2) en Frankrijk (4). De Franse en Spaanse ringcombinaties betreffen nogal eens de IJslandse ondersoort.

Dat het loont om ook buiten de bekende ringgebieden op te letten beweest Paul van Veen. Hij fotografeerde een gekleurde grutto in het Rijswijkse Veld.

Grutto-jongentellingen langs de Lek (RuG, Sovon, Vogelbescherming) door Jouke Altenburg

In de (na-)zomer zijn de Lekwaterwaarden minder in trek bij grutto's dan in het voorjaar. Dat gold in 2020 helemaal voor vliegvlugge jongen. Tussen begin juli en eind augustus kon slechts van twee (!) dagen een waarneming van één of meer jongen worden doorgege-

Boven: de Everdingenwaard is in de nazomer een van de grootste binnenlandse slaappleatsen voor wulpen. Foto Jouke Altenburg

Links: gekleurde grutto YY-YB, zonder 'vlaggetje', broedt in het Rijswijkse Veld. Foto Paul van Veen.

ven. Het maximaal getelde aantal juvenielen bedroeg vijf! Een dieptepunt dat aansloot bij het landelijke beeld dat 2020 het slechtste reproductiejaar voor de grutto in de afgelopen 12 jaar was³.

Wulp (Sovon – slaappleatstelling en eigen onderzoek) door Jouke Altenburg m.m.v. Mario Huizinga

In 2020 werd de slaappleat Everdingenwaard 37x geteld, waarvan 33 tellingen tussen 1 juni en 1 november.

De hoogste slaappleatstelling kwam uit op 917 exemplaren (22-7-2020). Op 28 juni en 1 juli werd een gekleurde Poolse wulp gezien. Een buitenkansje, want de kleurrijchtheid onder wulpen is heel laag. Deze wulp had een geel vlaggetje met de inscriptie 'M89' en was op 6-8-2018 ten oosten van Warschau, nabij de Russische grens, geringd. De aflezing in de Everdingenwaard was de eerste naringen (med. D. Krupinski). Met een populatie van minder dan 300 paren dreigt de wulp als broedvogel uit Polen te verdwijnen. Daarom zijn onderzoekers/beschermers sinds 2013 overgestapt op een noodmaatregel. Wulpenlegsels worden (deels) geraapt en in een broedmachine gelegd. De uitgekomen jongen groeien op in grote vliegkooien. Op die manier wordt de sterfte van ei tot vliegvlug jong (b.v. door voedselgebrek, predatie of slecht weer) sterk verminderd. De jongen vliegen in goede conditie uit. Zo hopen de beschermers 'tijd te kopen' om in de resterende Poolse broedgebieden boeren te motiveren deel te nemen aan agrarisch natuurbeheer⁴.

MUS telpunt Boerenstraat in 2014 (boven) en 2020 (onder).
Foto's Kars Veling.

Houtduiven werden tijdens de MUS-tellingen vaak gezien in de post-codegebieden 4102 en 4104. Foto Jouke Altenburg.

BROEDVOGELS – Algemene (gebieds-)tellingen

Stadsvogels (Sovon - MUS-telling) door Han Sloots, Charlotte Dirkx, Annette van Berkel, Kars Veling, Ruud Post en Erwin 't Lam
"Steeds dezelfde tellingen op dezelfde plekken doen? Dat is toch hartstikke saai!" Maar volgens Kars is het juist steeds weer spannend en verrassend: wat is hetzelfde; wat is anders? Welke soorten doen het goed; welke gaan achteruit?

En zo is het: aantallen en soorten variëren, maar ook de omgeving verandert. Zoals in de Boerenstraat, waar in 2020 nieuwbouw werd voorbereid. Maar ook in Parijsch, waar de bouwactiviteiten en het ruimtegebruik grote invloed hebben op de vogelstand. Om die reden werd daar een telpunt verplaatst. Ook de waarnemerspopulatie wijzigde: vanwege zijn verhuizing droeg Berry Lucas het stokje over aan Erwin.

Saillante details per postcodegebied:

- 4101: In 14 jaar tijd werden 72 verschillende vogelsoorten geteld; in 2020 waren dat er 40. Doorgaans is de Turkse tortel de winnaar; dit jaar in drie tellingen 80 stuks. Verder geen grote bijzonderheden, maar wel leuke soorten als groenling, heggemus, putter en opvallend veel winterkoningen.
- 4102: Van merels werd het laagste aantal ooit geteld; gierzwaluwen in lagere aantallen dan de afgelopen vier jaar; houtduiven en kauwen waren (haast) overal aanwezig.
- 4103: De aantallen van houtduif, wilde eend, merel en groenling (1) zijn stabiel maar op een lager niveau dan in het verleden. Het aantal zwartkoppen is na een paar goede jaren gehalveerd. Tijdens de derde telling kwamen 41 gierzwaluwen over. Dit jaar waren er geen broedende ooievaars door de verplaatsing van de nestpaal.
- 4104: Veel soorten namen toe, waaronder houtduif, wilde eend,

krakeend, scholekster en witte kwikstaart. Leuk blijven de broedgevallen van visdief. De grasmus is weer terug en nieuw is de koekoek.

- 4105: twee kleine plevieren en twee gele kwikstaarten op de eerste teldag. Verder viel het aantal kneutjes op (negen). De patrijzen zijn verdwenen, maar leuke waarnemingen waren gierzwaluw (20), huiszwaluw (49), huismus (32), visdiefje en kleine karekiet.

Broedvogels Zump (Sovon – BMP-A) door Ruud Post en Annette van Berkel

De Zump wordt, met enkele onderbrekingen, sinds 1995 geteld. Vanwege corona gingen we in 2020 apart op pad. We hebben de voorgeschreven bezoeken eerlijk verdeeld (Ruud zes en Annette vijf). Wat viel op?

Het aantal spechtenterritoria was het hoogste ooit geteld. In 1997 stelden we het eerste territorium grote bonte specht vast. In 2020 hadden we vier territoria: drie grote bonte en één groene specht. De wilgen in de Zump zijn dan ook dermate oud aan het worden dat ze aardig 'spechtrijp' zijn. Het ouder worden van de bomen zie je ook terug in het aantal houtduiven. Dat was ruim tweemaal zo hoog als in de beginjaren (zestien resp. zes). Verder was het aantal zwartkoppen opvallend. We hadden twee keer zoveel territoria (twaalf) als gemiddeld (zes). Ook landelijk deed de zwartkop het in 2020 goed. Opmerkelijk dit jaar was de afwezigheid van de fitis. We hadden de laatste jaren altijd enkele territoria in de grienden, maar nu dus niets. Ook landelijk had de fitis een slecht jaar. Tot slot werden geen groenlingterritoaria geteld. Landelijk ging deze soort in 2020 iets vooruit.

Broedvogels Lekdijk: spoorlijn tot Fort Everdingen (Sovon – BMP-A) door Jouke Altenburg

Ooit had de Vogelwerkgroep het voornemen om de Lekdijk tussen

*Spechten zijn belangrijke 'kwartier-makers' voor kleinere holenbroeders als mezen en spreeuwen.
Foto Jouke Altenburg.*

*De steenuilpopulatie in de polder Hoge en Lage Prijs nam tussen 2010 en 2020 met ca. 40% af.
Foto Jouke Altenburg.*

de Schaardijkse weg (t.h.v. Zoelmond) en Fort Everdingen elke zeven jaar op broedvogels te inventariseren. De dijk was hiervoor verdeeld in twaalf secties van 1 km, die door drie 'ploegen' werden geteld. De begrenzing: 100 meter aan weerszijden van de Lekdijk. De tellingen zijn in 1996 en 2003 uitgevoerd; daarna stokte de reeks. In 2020 zijn drie secties tussen de Spoordijk en Fort Everdingen geteld: 9x in de (zeer vroege) ochtend en 3x 's avonds / 's nachts. De grote ruimtelijke ingrepen die sinds 1996 plaatsvonden (dijkverzwaring, nieuwbouw Parijsch, natuurontwikkeling in de Baarsem- en Goilberdingenwaard en de herontwikkeling van de Waterlinieterreinen) leidden tot flinke veranderingen. Het aantal waargenomen soorten nam tussen 1996 (N=43) en 2020 (N=58) met ca. 40% toe. Ook de soortensamenstelling veranderde: grutto, tureluur en matkop verdwenen; cetti's zanger en blauwborst verschenen. Wie had dat in 1996 kunnen bedenken? Het aantal territoria verdubbelde tussen 1996 en 2020 ruimschoots. Als het lukt om de resterende negen secties in de komende jaren te inventariseren, levert dat vast voldoende ingrediënten voor een artikel.

BROEDVOGELS – Soortgerichte (kolonievogel) tellingen

BMP- Steenuil (Sovon – soortgerichte broedvogeltelling) Polder Hoge en Lage Prijs door Jouke Altenburg

De Betuwe hoorde een halve eeuw geleden bij de beste steenuilgebieden van Nederland. De teloorgang zette echter vanaf de jaren '60 in. Grootchalige kap van hoogstamboomgaarden voor woningbouw en bedrijventerreinen en de intensiverende landbouw vormden belangrijke aanjagers⁵. Historische dichtheden van drie of meer territoria per km², die nog steeds rond Winterswijk worden gehaald⁶, lijken in het NVWC-werkgebied niet meer aanwezig⁷. De polder Hoge en Lage Prijs (oppervlakte ca. 7,5 km²) tussen de Dief-

dijk en de Culemborgse bebouwde kom werd in 2009 en 2010 op territoriale steenuilen geteld. De telling werd in het vroege voorjaar van 2020 herhaald. Tijdens drie volledige telrondes (zeven avonden) werden elf territoria vastgesteld. Dat was meer dan verwacht (lees 'gevreemd'), maar een 40% afname in twaalf jaar is stevig.

Blauwe reiger (Sovon – kolonievogels) door Han Sloots

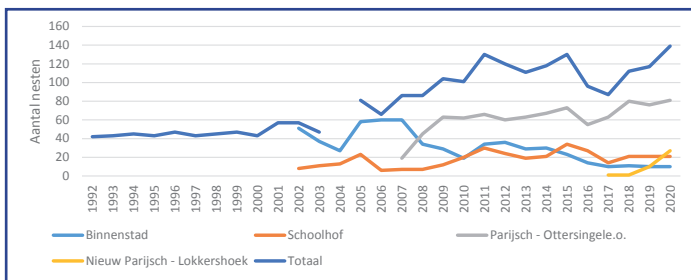
De reigerkolonie in de Beusichemse waard (einde Lange Dreef) veranderde niet noemenswaardig. Sinds 2000 schommelt het aantal (zichtbare) nesten tussen de 20 en 25, met soms een kleine uitschieter naar boven of beneden. In 2020 werden 20 bewoonde nesten (2019: 22) geteld. In de Plantage kwamen drie blauwe reigerparen tot broeden.

Visdief (Sovon – kolonievogels) door Paul van Veen en Jouke Altenburg

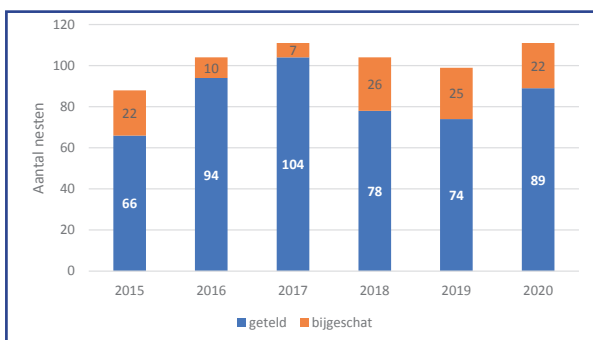
Het aantal visdiefparen op de bunker in de Goilberdingenwaard varieerde het laatste decennium tussen de tien en twintig. De bezetting van veertien paren voor 2020 was gemiddeld. Op 28 juni werden met de telescoop twaalf (dons-)jongen geteld, met nog drie oudervogels in broedhouding op het nest. Globaal dus minstens één jong per paar; dat is ruim voldoende broedsucces voor deze langlevende wereldreiziger.

Roek (Sovon – kolonievogels) door Han Sloots

Na jaren van stijging van het totale aantal nesten in de Culemborgse roekenkolonies zagen we in 2020 een afname van 10%. Dat was voornamelijk te wijten aan de afname in de kolonie langs de N320 ter hoogte van Pavijen (-22 nesten). Het aantal nesten in de overige kolonies veranderde niet noemenswaardig. Ondanks de bouwactiviteiten aan het Centraal Boekhuis nam het aantal nesten aan de Erasmusweg met vier toe. Tot mijn verrassing vestigden zich in 2020

Figuur 4: Aantal bezette huiszwaluwnesten vanaf 1992 t/m 2020. Tot en met 2001 werden alleen totalen genoteerd. In 2004 is de Schoolhof niet geteld; vandaar de onderbroken lijn voor het Totaal.

Figuur 5: Geteld aantal waarschijnlijke resp. zekere spreuwenesten in de wijk Parijsch-1 (2015 – 2020). De bijinschatting (gearceerd) voor de gemiste nestlocaties is gecorrigeerd voor het aantal bezoeken, dat tussen de jaren varieerde tussen 2 en 4.

vijf paren aan de Terweijdelaan ter hoogte van de Verdistraat. Het totaal aantal getelde nesten kwam daarmee op 136 (2019: 151).

Huiszwaluw (Sovon – kolonievogels) door Arjan Brenkman en Gerard Smit

Met 139 nesten werd het lokale record voor de huiszwaluw verbroken. Eerdere topjaren waren 2010 en 2015 (elk 130). Het record komt voor een groot deel op het conto van de vestiging in de nieuwe wijk bij de 'Lokkershoek'. Na de bouw van de eerste woningen aldaar volgde een eerste nest in 2017 en 2018. De laatste twee jaren zien we de aantallen echt groeien. Verrassend genoeg zonder dat dit effect heeft op de aantallen in de andere kolonies. De vorming van de eerste kolonie in Parijsch, ging indertijd namelijk gepaard met een leegloop uit het Veerweggebied en de binnenstad.

Een combinatie van factoren lijkt bij te dragen aan de gunstige lokale aantalsontwikkeling van deze Rode Lijst-soort: jarenlange, gestage nieuwbouw, waardoor klei voor nestbouw op korte afstand aanwezig is; de bouw van huizen met een grote, witte overstek voor de nestjes; de natuurontwikkeling (Baarsem- en Goilberding-erwaard) en nieuwe waterpartijen in Parijsch en daarmee groei van het insectenaanbod. Tot slot nam de landelijke populatie in de afgelopen 15 jaar met ca. 60% toe⁸.

Spreeuw – nestentelling (eigen onderzoek) door Jouke Altenburg

Een deel van de wijk Parijsch herbergt een zeer hoge dichtheid aan broedende spreeuwen. Gebruik van de 'gewone' broedvogeltelmethodes resulteert dan in een onderschatting. Alternatief: intekenen van waarschijnlijke (verse poepstrepen en/of oudervogel bij nestingang) en zeker bewoonde nestlocaties (bezoek ouder met voer; bedelende jongen gehoord). Dat doe je op minstens twee ochtenden wanneer de jongen minimaal zeven dagen oud zijn. Maar, je mist altijd nestlocaties. Het gemiste aantal kan worden bijgeschat

met de proefondervindelijk vastgestelde trefkans van $\pm 50\%$ ⁹. Voor 2020 indiceert het totaal aantal ingetekende waarschijnlijke en zekere nestlocaties (89) zo'n 111 nesten. Over de afgelopen vijf jaar zijn de jaarschattingen vrij constant (fig. 5). Alleen startjaar 2015 viel wat lager uit. Maar dat mag worden beschouwd als een 'aanloopjaar', omdat de werkwijze nog moest uitkristalliseren.

BROEDVOGELS – broedbiologisch (ring-)onderzoek

Steenuil (eigen onderzoek; gegevens naar Vogeltrekstation en Sovon) door Theo Boudewijn en Wim Stol

In 2020 waren zes van de 31 kasten door steenuilen bezet. Er werden minstens negentien eieren vastgesteld; elf jongen vlogen uit. Twee legfels leverden geen uitkomende eieren op. De gemiddelde reproductie kwam uit op 1,83 jongen per gestart legsel. In 2019 was dat drie jongen per gestart legsel. In 2020 werden nauwelijks muizen als voedselvoorraad in de kast gevonden, terwijl in 2019 in één kast veertien dode veldmuizen op voorraad lagen. Vermoedelijk is in 2020 het voedsel beperkend geweest voor het broedsucces.

Bij landgoed De Geer werden in de nestkast zowel een geringde man als een geringde vrouw aangetroffen: de vrouw was als jong in 2016 geringd in Wijk bij Duurstede en de man in 2019 als jong bij de Weithusen. Hij heeft dus binnen een kilometer een nieuwe plek gevonden. Aan de Hondijk werd een vrouw aangetroffen, die in 2016 als jong werd geringd bij Wijk bij Duurstede.

Een grotere afstand werd afgelegd door een vrouwtje, dat in 2017 als jong aan de Diefdijk was geringd. Zij werd op 27 juli 2020 teruggemeld uit een nestkast bij Driebergen-Rijssenburg; hemelsbreed een afstand van 20,3 km.

Als bijvangst werden op 20 juni nabij de Kooiweg vier jonge kerkuilen geringd. Ook het vrouwtje was aanwezig. Ze was als jong op 9 juli 2018 in Giesbeek geringd; een afstand van 63 km. Op 7-7-2020

Linker pagina: Zo'n vleugelwapperende slierefluiter is toch een lust voor oog en oor?

Hiernaast: Theo Boudewijn (links) en Wim Stol (rechts) wegen een jonge torenvalk; 'bijvangst' van hun steenuilonderzoek. Foto's Jouke Altenburg.

Jaar van de Wilde eend – 2020 (Sovon & Vogelbescherming) door o.a. Jouke Altenburg en Erwin 't Lam

Wilde eenden zijn nog steeds zeer algemeen, maar sinds 1990 is de landelijke populatie met zo'n 30% afgenomen. Dat roept vragen op want de nauw verwante kraakeendpopulatie blijft maar toenemen. Een verkenning op basis van gevolgde legfels en geringde vogels toonde aan dat het probleem waarschijnlijk in de kuikenfase moet worden gezocht¹⁰. Daarom vormden (herhaalde) kuikentellingen van wilde eenden, kraakeenden en 'soepeenden' de kern van dit 'Jaar van'.

Op het YouTube-kanaal van Sovon is de Livestream-presentatie van de voorlopige resultaten (Landelijke Dag 28-11-2020) terug te zien. Uit de resultatenkaart voor de kuikenoverleving valt op te maken dat in de West-Betuwe een flinke bijdrage is geleverd. De kuikentelling zal de komende jaren nog wel doorlopen. Meedoen is eenvoudig met de Kuikenteller-APP.

Boerenzwaluw (eigen onderzoek; gegevens naar Vogeltrekstation en Sovon) door Jouke Altenburg en Theo Boudewijn m.m.v. o.a. Wim Stol, Mark Collier, Alexander (van de Kinderboerderij) en Femke Jochems

We volgden 141 nesten en ringden 398 nestjongen. Acht jongen uit 2019 werden als broedvogel gefotografeerd of gevangen. Daarmee komt het totaal op 58 teruggemelde geringde nestjongen. Het in 2018 gestarte kleurringonderzoek maakt het mogelijk broedvogels individueel te volgen. In 2020 werden 32 van de 86 gekleurde adulte vogels uit 2019 teruggezien. De lokale overleving voor 2019/2020 (37%) was daarmee een stuk lager dan die van 2018/2019 (50%). De terugkeerpercentages tussen de erven verschilden echter sterk, met als uitersten de Kinderboerderij (18%) en de familie Stol (72%).

Het allereerste ei werd gelegd bij de familie Meijaard: 12 april, ± 1 dag. Dat is echt heel vroeg. De gemiddelde legdatum voor het eerste legsel was 17 mei (N=72).

Ten slotte de Laatsteling: een medio september uitgevlogen jong overnachtte tot 11 oktober(!) in de paardenstal van de familie Stol. Of die nog op tijd in Afrika is beland? 🦆

is het vrouwtje helaas als verkeersslachtoffer gemeld in Beesd. De jongen zijn gelukkig succesvol uitgevlogen. Verder konden we o.a. in Everdingen enkele jonge torenvalken ringen.

Bronvermelding

- 1 van den Bergh L.M.J., W.G. Gerritse, W.H.A. Hekking, P.G.M.J. Keij, F.Kuijk (red.) 1979. *Vogels van de Grote Rivieren*. Uitgeverij Het Spektrum Utrecht/Antwerpen.
- 2 www.sovon.nl/houtduif & www.sovon.nl/holenduif
- 3 van Dijk J. (red.). *Boerenlandvogelbalans 2020*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, BFVW, Landschappen.NL, Landschap Erfgoed Utrecht. Nijmegen/de Bilt.
- 4 Krupinski D. & M. Korniluk, 2017. *The implementation of the Nation Action Plan for conservation of the Eurasian Curlew – stage 1 in: Proceedings of the Annual Conference of the International Wader Study Group. 15-18 September 2017. IWVG. Prague.*
- 5 Fuchs P. & J. van de Laar 2008. *Dispersie en vestiging van jonge steenuilen*. *Limosa* 81: 129-138.
- 6 van Harxen R & P. Stroeken 2020. *Daar zitten toch geen steenuilen?* *Uilen* 10: 16-27.
- 7 van Harxen R., T. Boudewijn & P. Stroeken. *Steenuil Athene noctua Pp. 346-347 in Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland*. Kosmos uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- 8 www.sovon.nl/huiszwaluw
- 9 Altenburg J.F. 2016. *Culemborgse nieuwbouwwijk (b)lijkt spreuwen-walhalla*. *Limosa* 89: 170-178.
- 10 Schekkerman H., L. van den Bremer, H. van der Jeugd en C. van Turnhout 2016. *Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Kraakeend in Nederland*. *Limosa* 89: 130-137.

Insectenwerkgroep

door Anja de Wit, Karin Verspui, Gijsje van Ingen, Rosina Verweij, Margreet de Nie, Loes Plaisier, Annette van Berkel, Kars Veling.

De insectenwerkgroep bestaat uit een groep liefhebbers van insecten. De meeste nadruk ligt op dagvlinders, nachtvlinders en libellen, maar er wordt ook het nodige gedaan aan bijen, zweefvliegen, sprinkhanen, kevers, schietmotten en wantsen. Ieder doet wat hij/zij het leukst vindt. Iedereen die geïnteresseerd is in insecten is welkom. Aanmelden kan via insectencoor@nvwc.nl.

Binnen de insectenwerkgroep wordt veel aan monitoring gedaan. Gedurende meerdere jaren achtereen worden dagvlinders, nachtvlinders en libellen gemonitord volgens een vaste methode op vaste plekken. Deze gegevens gaan naar de landelijk meetnetten van De Vlinderstichting in samenwerking met het CBS.

Het jaar 2020

Het jaar 2020 was wederom droger dan gemiddeld. Daarnaast werden veel gezamenlijke activiteiten afgelast vanwege het Covid-19-virus. En in de periode dat er enige versoepeling van de Covid-regels was, viel de geplande excursie met de insectenwerkgroep 'in het water' omdat het die dag te heet was. Maar de leden van de werkgroep bleven zelf wel actief en hebben alles bij elkaar toch weer een aantal mooie waarnemingen gedaan.

Er waren een aantal gezamenlijke activiteiten maar deze waren dit jaar minimaal. De voorjaarsbijeenkomst van de werkgroep kwam door corona te vervallen en de najaarsbijeenkomst op 13 september werd buiten in de tuin van de Steenuil gehouden. Een aantal leden deed mee aan het oranjetipjesonderzoek rond Culemborg. Daarnaast is het SNL-onderzoek in het Tichelterrein voorbereid dat vanuit de insectenwerkgroep zou worden opgestart maar dat is door corona verplaatst naar 2021. De Nationale Nachtvliedernacht op 19 juni kon gelukkig wel doorgaan evenals de excursie Baarsewaard op 18 juli op zoek naar huidjes van rivierrombouten (helaas niet gevonden). Maar tijdens de in augustus geplande werkgroepexcursie was het zo heet dat de excursie om deze reden werd afgeblazen. De insectenwerkgroep heeft in 2020 twee nieuwe leden kunnen verwelkomen.

Dagvlinders

De monitoringsroutes zijn weer gelopen maar wel zonder verder gezelschap. Zo hebben Annette en Gijsje ieder vlinderroutes gelopen. Gijsje heeft de vijf vlinderroutes die in de Baarsewaard en Eva Lanxmeer liggen 21 keer gelopen in de periode tussen 18 april en 14 september. Toen ze de balans opmaakte, was het totaal aantal vlinders in alle routes in Culemborg aanzienlijk minder dan in 2019; vooral minder bont zandoogjes, klein geaderd witjes, citroenvlinders en distelvlinders. Hoogtepuntjes waren er ook: de vele oranjetipjes in het voorjaar, meer groot dikkopjes en kleine vossen, de terugkeer (toch nog!) van de argusvlinder en een sint-jansvlinder werd genoteerd als nieuwe soort voor een route in de Baarsewaard.

In de tuin van Margreet waren in 2018 en 2019 alle buxusstruiken opgegeten door de rupsen van de buxusmot. Daarvoor in de plaats heeft ze hele lage nieuwe *ilex crenata* geplant (lijkt sprekend op buxus) gezet en in de vakken vrijwel alleen maar vlinderplanten.

Dit bleek een groot succes want in september zag ze op één middag tegelijkertijd op misschien 10 m² vijf dagpauwogen, twee kleine vossen, 1 groot witje, 1 klein witje, 1 atalanta, 1 landkaartje, 1 kleine vuurvlinder (nooit eerder in de tuin gezien) en een aantal bonte zandoogjes. Daarnaast werden allerlei hommels en bijen waargenomen.

Door het niet kunnen reizen (en hernieuwd zicht!) heeft Kars heel veel vlinders in en om Culemborg waargenomen en meer dan 2.000 dagvlinders ingevoerd. De talrijkste soorten in zijn lijst zijn klein koolwitje (578) en bruin zandoogje (355) gevolgd door klein geaderd witje (253), oranjetipje (130) en bont zandoogje (113). Maar er waren ook echte bijzonderheden, zoals het hooibeestje dat Kars op het Tichelterrein in Buren zag. Deze vlinder had hij sinds 1993 niet meer in ons werkgebied gezien. Ook het scheefbloemwitje werd met regelmaat waargenomen en zette ook nog eens eitjes af in de tuin van Kars en Annette.

In de vlinderroute van de Leidsche Hoeven in Tricht telde Gijsje in totaal een groter aantal vlinders dan het jaar ervoor, maar dat was voornamelijk te danken aan een wolk van bruin zandoogjes in juni. Vanuit de Regulieren was in 2019 maaisel uitgestrooid in de Leidsche Hoeven en mogelijk zaten daar rupsen tussen. Daar kwam abrupt een einde aan na een maaibeurt in juli. Nieuwe soorten voor de Leidsche Hoeven waren in 2020: oranjetipje, koevinkje, gehakkelde aurelia, kleine vos, boomblauwtje, sint-jansvlinder en koperuil.

Nachtvinders

In 2018 is gestart met het inventariseren van nachtvinders in de tuin van de Steenuil. Deze inventarisatie is in 2019 voortgezet maar helaas niet in 2020. Wel heeft Kars op 19 juni met een kleine groep ingewijden met een laken en lamp in de tuin bij de Steenuil nog meegedaan met de Nationale Nachtvliedernacht. Er werden in totaal zo'n 28 soorten nachtvinders op naam gebracht. Maar de topper van de avond was de coronamot die, naar verluidt, luid grinnikend het laken bezocht.

Bij de Leidsche Hoeven werden door Rosina en Anja ook maandelijks nachtvinders geïnventariseerd maar doordat de lichtval niet altijd werkte, was de meetreeks niet volledig. Wat opviel, waren rietsoorten die rondom de eendenkooi werden gevonden zoals rietvinken en rietluipaarden.

Op zes locaties (drie in Culemborg, twee in Tricht en één in Buurmalsen) hebben de leden van de insectenwerkgroep nachtvinders geteld met behulp van nachtvliedervallen. Na telling en determinatie werden alle nachtvinders weer losgelaten. Normaalgesproken worden de nachtvliedervallen gezet in de periode april tot en met september maar door de zachte omstandigheden werden de eerste vlinders eind maart al gevangen en duurde het seizoen tot eind oktober waarbij het aantal gevangen najaarsvlinders in de laatste maand meer was dan andere jaren. Opvallend was de vangst van de witband-silene-uil. En in Buurmalsen zaten er in één nacht drie prachtpurperuultjes in de val terwijl die in 2015 pas voor het eerst in Nederland zijn waargenomen en zich nu lijken uit te breiden naar het noorden en westen. Een andere soort waarvan de verspreiding naar het noorden lijkt uit te breiden is het zwart weeskind waarvan twee stuks in dezelfde nacht in Tricht werden gevangen. Daarnaast werd de splinterstreep op meerdere locaties waargenomen en die

Gaffelwaterjuffer, foto Karin Verspui
Hooibeestje, foto Kars Veling
Roodrandzandbij, foto Annette van Berkel
Schietmot - Limnephilus marmoratus,
foto Anja de Wit

is ook niet alledaags. Rosina deed in haar tuin een zeer bijzondere waarneming van twee parende lindepilstaarten.

Libellen

De libellenroutes werden gelopen door Annette, Karin en Pieta. Karin en Pieta hebben op de monitoringsroute in het Tichelterrein in Buren in totaal 423 libellen geteld. In het voorjaar en de herfst werden in het gebied 62 bruine winterjuffers waargenomen en werd een larvenhuidje gevonden van de plasrombout (*Gomphus pulchellus*). Een nieuwe soort voor het Tichelterrein was de zeldzame gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*).

De monitoringsroute in de Leidsche Hoeven werd door Pieta en Karin tien keer gelopen waarbij ze de tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*) waarnamen. Deze soort houdt van open, ondiepe, snel opwarmende pionierhabitats, met spaarzame vegetatie, waar de poelen in de Leidsche Hoeven nu aan voldoen. Langs de Linge telde Karin in de periode mei – augustus 175 blauwe breedscheenjuffers.

Bijen en hommels

Misschien wel door het thuiswerken is dit jaar goed naar de insectenhoeven gekeken waar de gehoornde en later de rosse metselbij werden waargenomen. Langs de Linge werden de fluitenkruidbij en de donkere wespbij waargenomen. Deze laatste parasiteert op de meidoornzandbij die vervolgens ook werd waargenomen. Annette ontdekte deze zomer de roodrandzandbij (*Andrena rosae*) foeragerend op berenklauw in de Lazaruswaard. Het is een zeldzame bij in Nederland en die zit vooral langs de grote rivieren. Het dier is net zo groot als een honingbij maar valt op door het glimmende achterste met rode vlekken en de andere wijze van stuifmeel dragen. Toen Annette elders ging zoeken op plekken met veel berenklauw bleek hij op meer plaatsen voor te komen onder andere gewoon in Culemborg zelf, in de wijk Eva-Lanxmeer!

Schietmotten

Een schietmot is het volwassen stadium van een kokerjuffer. De aanwezigheid van bepaalde soorten schietmotten is een indicator voor de waterkwaliteit. Schietmotten vliegen vooral 's nachts in de nabijheid van het water en komen op licht af. Ze zijn daarom vaak een bijvangst in de nachtvlindervallen. In 2020 zijn Karin en Anja op twee plekken langs de Linge maandelijks de gevangen schietmotten gaan determineren. Over de resultaten wordt later in 2021 gerapporteerd.

Lezingen en publicaties

Insecten waren in 2020 wederom goed vertegenwoordigd in de fotorubriek van de NVWC-website.

In de Hak-al verschenen de volgende artikelen van leden van de insectenwerkgroep:

- Jaarverslag 2019
- De Leidsche Hoeven, een nieuw natuurgebied vol dagvlinders, hommels en libellen (Gijsje en Karin)
- Leven en werk van het oranjetipje (Kars)
- Oranjetipje in Culemborg (Kars)
- Beproeving door insecten (Lionne)

Goed gezien tussen Lek en Linge

Bijzondere vogelwaarnemingen in 2020

door *Berry Lucas*

2020 was een enerverend jaar voor vogelaars in onze regio met meerdere ornithologische hoogtepunten. In het verslagjaar werden volgens onze verenigings-subsite van *waarneming.nl* 211 soorten waargenomen. Hiervan waren er drie nog niet eerder gemeld in het waarnemingengebied van de NVWC.

*Noordse Kwikstaart, 3 mei Beusichemse Waard.
Foto Waarneming.nl -Marja van Bruggen.*

Door de coronamaatregelen was er meer behoefte aan lokale uitstapjes in de natuur en voor thuiswerkers was het wel erg verleidelijk om, tussen de Zoommeetings en het thuisonderwijs door, de persoonlijke tuinvogellijst aan te vullen. Dat er dit jaar veel vogelliefhebbers bij zijn gekomen en vogelreizen naar exotische oorden er niet echt in zaten, zal ook de vele waarnemingenrecords in het afgelopen jaar verklaren. Hieronder weer een bloemlezing uit alle interessante en noemenswaardige vermeldingen op nwc.waarneming.nl.

Januari

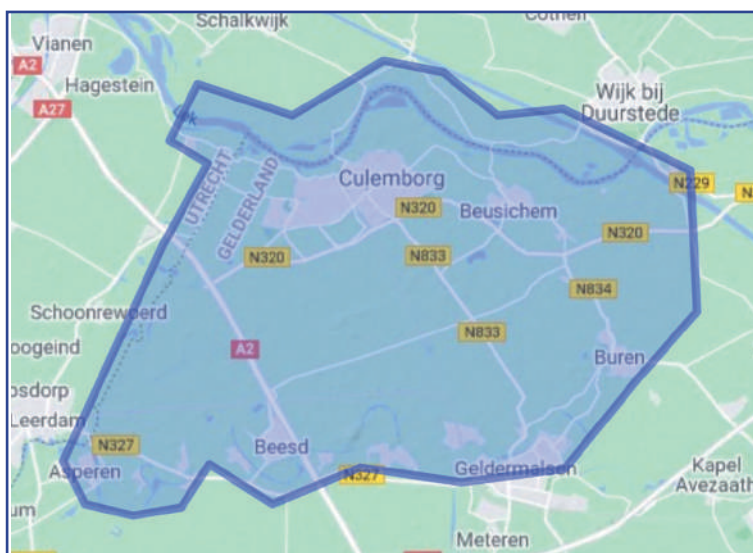
Met 76 waarnemingen van 102 **pontische meeuwen** (afgezien van de nodige dubbeltellingen) leverde 2020 een record aantal registraties op. Op 3 januari zelfs vijf exemplaren in diverse kleden in De Waai. 🐦 De **blauwe kiekendief** is op veel jaarlístjes beland, gezien de kleine explosie van waarnemingen in 2020, vooral in januari. Jeroen Brandjes vermoedde een kleine slaappleats van drie vrouwtjes in de Everdingerwaard op 8 januari. 🐦 Arjen de Jong ontdekte

bij Acquoy op 11 januari een slaappleats van zes **velduilen**, maar de groep hield zich mogelijk al langer op in het gebied. Zelf zag ik nog vijf velduilen op 17 februari tegelijk opvliegen langs de Linge bij Acquoy. 🐦 De **roodhalsgans** werd net als voorgaande jaren ook dit jaar aangetroffen, maar slechts één maal op 18 januari in Polder Blokhoven (Sjerp Weima). 🐦 Zo'n hoge concentratie van **wintertalingen** is niet eerder gemeld tussen Lek en Linge: 450 exemplaren in de Everdingerwaard op 19 januari (Martin Poot). 🐦 De **grote gele kwikstaart** zien we vooral op doortrek in dit gebied, maar ook in de wintermaanden is de soort in diverse stadswijken langs slootjes en op ondergelopen platte daken waar te nemen. Het grote aantal waarnemingen (85) in 2020 is in lijn met de landelijke trend. 🐦

Februari

De eerste **roerdomp** van het jaar werd op 6 februari gezien in de Everdingerwaard, en de soort werd daarna vrijwel maandelijks alleen maar daar gespot. 🐦 In ons gebied weet de **patrijs** nog in klein aantal stand te houden op braakliggende terreinen en akkers

De waarnemingen die vermeld worden in de subsite van de NVWC van waarneming.nl bestrijken een gebied dat groter is dan het werkgebied van de NVWC. Ook tellen we meldingen van net boven de Lek en onder de Linge mee en uit de Everdingerwaard. Dus de titel van deze rubriek dekt niet helemaal de lading.

Duinpieper, 27 april Beusichemse Waard.
Foto Waarneming.nl - Marja van Bruggen.

Reuzenster, 11 mei Everdingen - Uiterwaard.
Foto Waarneming.nl - Bram ter Keurs.

Steltkhuut, 27 april Beusichemse Waard.
Foto Waarneming.nl - Hetty en Johan Janssen.

aan de westrand van Culemborg (maar voor hoe lang nog?). Daarnaast is er ook een kleine populatie direct ten westen van de A2, zoals blijkt uit de waarneming van twaalf baltsende exemplaren langs de Ridderstag op 7 februari door Jeroen Brandjes. 🐦 Op 15 februari werd Gerrit Jan Klop in Eva-Lanxmeer verrast door een vroege, luid zingende **zwartkop**. 🐦 Op 29 februari zag Sjerp Weima de eerste **rode wouw** van het jaar laag over de Steenwaard vliegen. In 2020 waren er 34 waarnemingen in 26 kilometerhokken (deels betrekking hebbend op dezelfde exemplaren). 🐦 Door de sterke afname van de **ransuil** (80% vanaf 1990) zijn roestplaatsen een zeldzamer verschijnsel geworden. Maar vorig jaar werd dan wel de grootste verzameling ooit gemeld in dit gebied: 35 uilen op één slaapplek (vervaagd en onder embargo). 🐦

Maart

De eerste waarneming van de **zeearend** in 2020, een onvolwassen vogel op 1 maart bij De Waai, werd ingevoerd door Tom Zeegers. Heel 2020 leverde het record van 30 waarnemingen in zestien kilometerhokken op (een deel daarvan betrof overigens meerdere waarnemingen op dezelfde plek en tijd). 🐦 **Roukwikstaarten** worden niet vaak meer gemeld. Maar dit keer wel een vogel op 22 maart in de Baarsewaard en één op 30 maart in de Nieuwe Hoeven, en in april nog tweemaal in de Everdingerwaard. Marcel Kok was twee keer de waarnemer. 🐦 Het was al weer 19 jaar geleden dat een **roodkeelduiker** onze contreien bezocht. Bas Engels had op 27 maart het genoegen om deze zeldzaamheid in de kijker te krijgen bij de trektpost Redichemse Waard. Na enige tijd uit het oog verdwenen te zijn, passeerde de duiker dezelfde plek weer enkele malen tussen 7 en 16 april. 🐦 **Kerkuilen** worden steeds meer doorgegeven en in steeds meer kilometerhokken, maar daarmee helaas ook het aantal dood gevonden vogels. In 2020 ging het om zeven meldingen van dode kerkuilen, waarvan vijf verkeersslachtoffers op een totaal van 74 waarnemingen in 36 kilometerhokken. 🐦

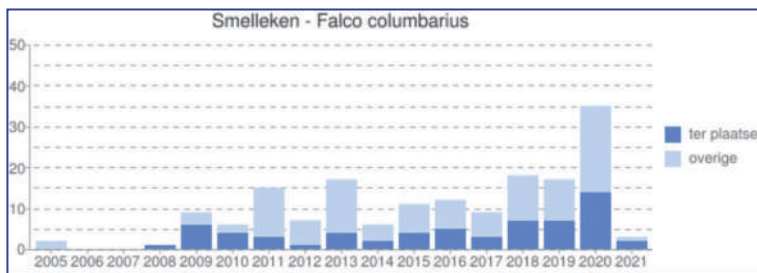
April

Meerdere waarnemingen van een à twee **buidelmezen** in april en mei in de Everdingerwaard waren een indicatie voor het eerste broedgeval van de soort in onze uiterwaarden. 🐦 Leuk waren de diverse waarnemingen van **middelste zaagbekken**: zeven stuks op 5 april in de Steenwaard (Jan Buijs) en daarna één á twee exemplaren van oktober tot december op verschillende plaatsen op de Lek. 🐦 De eerste **beflijsterman** werd vastgesteld op 6 april in de Redichemse waard, daarna ging het deze maand helemaal los met in totaal 122 waarnemingen van 212 stuks in zeventien kilometerhokken (wel zijn veel lokale beflijsters waarschijnlijk meerdere malen ingevoerd, hetgeen voor veel genoemde soorten geldt). 🐦 Er waren negen waarnemingen van de alhier schaarse **bonte vliegenvanger** dit jaar. Opvallend vaak op en rond Fort Everdingen, namelijk zowel een vrouwtje als een mannetje twee keer in april, en daarna weer een keer in augustus en september. 🐦 Zoveel **zwartkopmeeuwen** tegelijk waren hier nog niet eerder gezien: negentien exemplaren noordoost trekkend bij de trektpost Redichemse Waard, gezien op 11 april door Bas Engels. 🐦 Een **geelgors**, nog altijd een curiositeit bij Culemborg, vloog op 15 april voorbij de trektpost (Bas Engels). 🐦 Ook dit jaar was de **steppekiekendief** weer een spectaculaire tuinsoort, dit maal voor Louis van Oort op 15 april: een overvliegende adult vrouwtje. Het betreft de achtste waarneming sinds 2009, hoewel nog geen enkele daarvan aanvaard is door de CDNA. 🐦 Na een aantal jaren afwezigheid weer eens een **grauwe kiekendief** tussen Lek en Linge. Een mannetje pleisterde in en rond de Redichemse Waard op 22 en 23 april. 🐦 Wie **Engelse kwikstaart** en **noordse kwikstaart** nog niet had, kon van 22 april tot 1 mei terecht in de Beusichemse Waard, waar twee exemplaren *flavissima* en drie exemplaren *thunbergi* foerageerden samen met gewone gele kwikstaarten. 🐦 **Duinpiepers** zijn zeldzame doortrekkers, en dan meestal overvliegend. Bijzonder boeiend voor de plaatselijke vogelaars was dan ook het verblijf van twee duinpiepers van 27 tot 30 april in de Beusichemse Waard. 🐦 Een bezienswaardigheid voor veel vogelaars was de **reuzenster** op 27 april in de Everdingerwaard, een soort die al vijf jaar niet hier in de buurt was gezien. 🐦 In 2020 had je tweemaal de kans om je jaarlijst met **stelkhuut** aan te vullen: op 27 april in de Beusichemse Waard en nog een keer op 17 mei in de

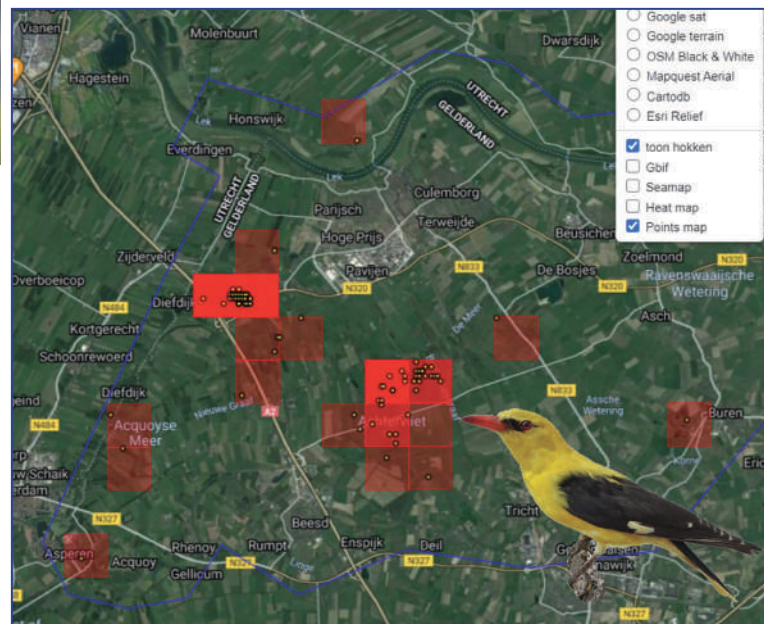
Goed gezien, vogelwaarnemingen 2020

Witvleugelstern, 12 mei Steenwaard,
Foto Waarneming.nl - Julian Bosch.

Het aantal jaarlijkse meldingen van smelleken vertoonde een opvallende piek in 2020. Deze toename is te zien bij meerdere soorten. Hoewel het mogelijk is dat er in dat jaar meer doortrekkers waren, zal het waarschijnlijk grotendeels te maken hebben met een grotere activiteit van waarnemers in het door de pandemie gedomineerde jaar. Waarneming.nl kende in 2020 een sterke groei van het totaal aantal soortenwaarnemingen met 30% naar 10.751.212 waarnemingen (bron: waarneming.nl).

Kaart van de kilometerhokken met losse waarnemingen van wiewelwalen in het gebied (bron: waarneming.nl).

Everdingerwaard. 🐦 **Temmincks strandlopers** werden liefst drie keer waargenomen, namelijk in de Beusichemse Waard op 29 april, in de Everdingerwaard op 17 mei en bij de Waai op 5 september. 🐦 Ook het aantal waarnemingen van **dwergmeeuwen** bereikte een record in 2020. Een vrolijk tafereel boden de 30 foeragerende vogels in zomerkleed op 25 april in de Everdingerwaard. 🐦 In 2020 verdubbelde het aantal waarnemingen van **smelleken** ten opzichte van voorgaande jaren: 35 keer werd de soort ingevoerd, vooral in april. 🐦

Mei

Een **grote karekiet** zong van 6 tot 13 mei in de Everdingerwaard, maar daarna verstomde het gezang. Een maand later registreerde Rob van Beers opvallend genoeg opnieuw een zingende grote karekiet in de Steenwaard. 🐦 **Zilverplevieren** zijn schaars op doortrek. Dit jaar werd deze steltloper echter in mei, augustus, september en oktober op vijf verschillende plaatsen waargenomen. Op 10 mei zelfs vier vogels over de Everdingerwaard vliegend. 🐦 Een van de ornithologische attracties van 2020 was het opduiken van zowel een **witwangstern** als een **witvleugelstern** boven de plas in de Steenwaard op 12 mei. De vliegshow leverde prachtige plaatjes op. De witvleugelstern was nooit eerder in onze omgeving vastgesteld (zie het artikel van Paul van Veen over de moerassterns op pag. 10). 🐦 Naast de bekende broedgevallen van **dodaars** in de Tichelterreinen bij Buren waren er ook waarnemingen van paartjes en baltsende mannetjes op Werk aan de Groene weg (Schalkwijk) en trof Paul van Veen op 20 mei een bezet nest aan in de Beusichemse Waard. 🐦 Er waren veel meer **zwarte vrouwen** in beeld dan in alle voorgaande jaren, hoofdzakelijk in april en mei: 40 keer in zeventien kilometerhokken. 🐦 Terwijl de **nachtegaal** in 2019 maar op één plek gehoord was, zong de vogel in 2020 op maar liefst zes plekken in het gebied. 🐦 "Kom mee naar buiten allemaal" was het credo van 2020, omdat er verder toch niet veel te beleven was. Dat moet de

reden zijn geweest dat vele vogelaars dit jaar een **wiewelaar** hebben gezocht en gevonden: er zijn 148 waarnemingen ingevoerd van wiewelwalen in negentien kilometerhokken. 🐦

Juni

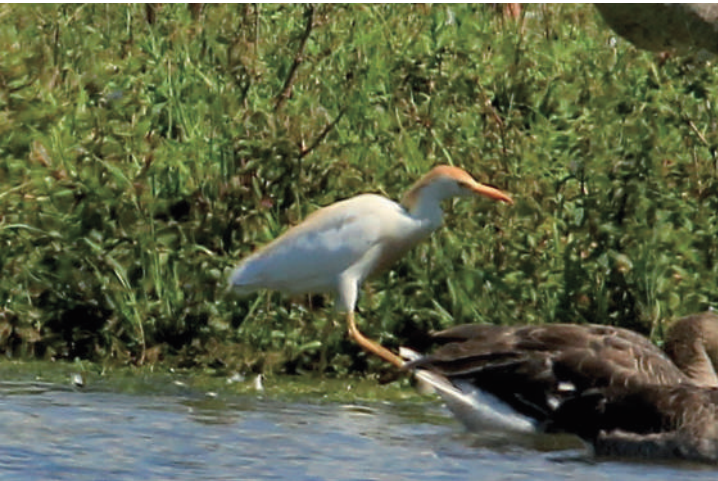
Vanaf april waren er meerdere waarnemingen van een mannetje en vrouwtje **krooneend** in en om de Lek ter hoogte van de Goilberdingerwaard en de Steenwaard. Vervolgens had Leo van der Kooij op 7 juni een geweldige primeur, namelijk een vrouwtje met vijf pulletjes. 🐦 Op 9 juni hoorde Fedde Welbedacht een **kwartel** in de Nieuwe Hoeven. In de avond van 13 juli klonk het fijne zomerse geluid in Buren aan de Hennisdijk (Anthonie Stip). 🐦 Once in a lifetime? Na zijn ontmoeting met een **dwergarend** in Mariënwaardt-Driftsteeg in 2019 fotografeerde Paul van Veen bijna een jaar later op 20 juni deze dwaalgast nogmaals op precies dezelfde plaats! (zie ook Hak-al 2020-4). 🐦

Juli

De waarneming van een moedereend met pul op 6 juli was een onomstotelijk bewijs van een geslaagd broedgeval van **zomertaling** (met één jong dan wel) in de natuurontwikkelingsplasjes van de Beusichemse waard (Tom Zeegers). Eerder al in mei was daar een broedpaartje gezien. 🐦 Meerdere waarnemingen van de **zwarte ooievaar** in het verslagjaar. In deze maand respectievelijk twee en één boven de stad opgepikt door Tom Zeegers en Marcel Kok. In september was het weer raak: Gerrit Jan Klop had er één boven de Steenwaard en Ricardo van Dijk zag er op 5 september zelfs vier langs de A2 bij Zijdeveld. Daar kun je mee thuis komen. 🐦 Zo nu en dan duikt er hier een **koereiger** op. Dit maal zwierf er één van 25 tot 31 juli in de uiterwaarden ten westen van Culemborg tot genoegen van veel vogelfotografen. 🐦

*Krooneend, 20 juni Goilberdingerwaard.
Foto Waarneming.nl - R. Warrink.*

*Koereiger, 30 juli Goilberdingerwaard.
Foto Waarneming.nl -Luuk Dols.*

*Roze pelikaan, 16 september Bolgerijen en Autena .
Foto Waarneming.nl-Hetty en Johan Janssen.*

Augustus

Vele vogeluren maken in de omgeving van de Driftsteeg betaalt zich regelmatig uit, weet Paul van Veen. En jawel, op 11 augustus een unieke maar ook curieuze waarneming van een overvliegende **kleinste jager** (zie ook Hak-al 2020-4). De enige andere waarneming van deze soort tussen Lek en Linge was in 1983. 🐦 Dit is een echte wensvogel voor iedere vogelaar: "Ik sta in de schuur. Hoor ik ineens rururu. **Bijeneter!** En ja hoor. Cirkelend boven de tuin. Samen met twee gierzwaluwen. Langzaam driftend naar Oost. Wow!!!" Aldus Louis van Oort te Geldermalsen op 22 augustus. 🐦 Daniël Beuker, Gerrit Jan Klop en Nelly Hofman wisten het trektele record van de **rosse grutto** te vestigen met een groep van 31 exemplaren op 22 augustus. 🐦 De herfsttrek van de **purperreiger** is een fascinerend fenomeen. Daniël Beuker ervoer dat op de avond van 30 augustus toen boven zijn huis negentien purperreigers naar het zuiden vlogen. 🐦 De laatste dagen van augustus en de eerste dagen van september konden vogelaars hun hart ophalen in de slijkkige Everdingerwaard aan allerlei steltlopers, waaronder **kleine strandloper**, **drieteenstrandloper**, **krombekstrandlopers** en **kanoeten**. 🐦

September

Net als voorgaande jaren waren er in 2020 weer **roodpootvalken** van de partij, en wel in deze maand. Rob Zakee zag een vrouwtje naar noord vliegen in de Everdingerwaard op 2 september, Martin Poot pikte een biddende juveniele roodpoot op in de Baarsemwaard, die vervolgens naar het westen adreef. 🐦 Op 15 september ontdekte A. van Emmerik een heuse **roze pelikaan** te midden van zeventien thermiekende ooievaars boven Polder Blokhoven. De volgende dag werd de ongeringde vogel aan de grond gezien langs de A2 bij Zijderveld samen met een tiental ooievaars. Op basis van het verenkleed is geconcludeerd dat het dezelfde vogel was die al sinds 1 december 2019 in het Reestdal in Overijssel en Drenthe rondzwierf. Daar vertrok de pelikaan op 14 september naar

het zuidwesten en maakte een tussenstop bij Nijkerk. Een nieuwe soort voor ons waarnemingengebied. 🐦 **Ortolaan**: Eén zuidwest vliegend exemplaar van deze zeldzame soort op 15 september op de trektelepost bij Werk aan 't Spoel (Daniël Beuker en Bas Engels). 🐦 Er werden veel meer doortrekkende **tapuiten** genoteerd dan alle voorgaande jaren, vooral in deze maand: 157 waarnemingen van 269 stuks. 🐦 Een leuke groep van ca. 40 **ringmussen** hing van september tot november rond bij een akker met bladrammenas en veel onkruiden in de Redichemse Waard. 🐦

Oktober

De **ijsgors** werd dit jaar eenmaal als doortrekker genoteerd, namelijk op de trektelepost Redichemse Waard op 3 oktober. 🐦 Met uitzondering van de zomermaanden waren er het hele jaar **baardmannen** te vinden in de uiterwaard van Everdingen, met een maximum van 12 op 29 oktober. 🐦 Op 12 oktober trof Tom Zeegers een **bladkoning** aan in een groep mezen in de Zump. Op 7 november werd een onzekere waarneming gedaan in Eva-Lanxmeer. 🐦 Ook in 2020 was de **goudvink** present, al werd de vogel alleen maar gehoord, namelijk in de Zump op 15 oktober en op Fort Everdingen op 8 november. 🐦 Het aantal **grote barmsijzen** was dit jaar weer op de vingers van een hand te tellen. Er waren drie doortrekkers op 17 oktober en nog een exemplaar ter plaatse te Acquoy op 27 november. 🐦 Niet alledaags was de groep van 61 **grote lijsters** op doortrek die Bas Engels boven de Oranjebuurt zag vliegen op 19 oktober. 🐦 **Europese kanaries**, een bijzonderheid, werden geclaimd op 25 oktober in de Baarsemwaard door Erwin 't Lam en op 1 november bij Werk aan 't Spoel door Bas Engels. 🐦

*Sneeuwgors, 13 november Everdingen - Uiterwaard .
Foto Waarneming.nl -Mike Bredewoud.*

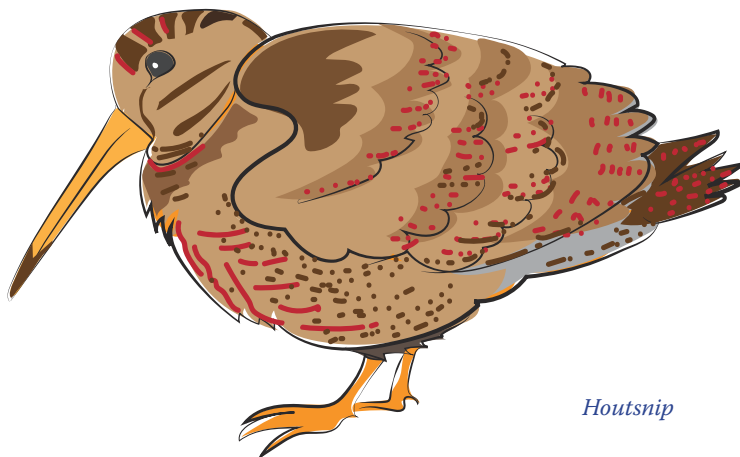
*Humes Bladkoning, 9 december Geldermalsen.
Foto Waarneming.nl- Luis Pereira.*

November

Na 8 jaar werd er weer eens **sneeuwgors** gemeld en op plaat vastgelegd, namelijk twee stuks ter plaatse in de Everdingerwaard op 13 november, door Mike Bredewoud. Voor echt grote groepen sneeuwgorsen moeten we weer eens een strenge winter beleven, zoals die in 1979. Maar ja... 🐦 Onze hoofdredacteur lijkt wel het patent te hebben op exclusieve soorten voor de tuinlijst, maar deze was er een van de buitencategorie. Het geluid dat hij op 26 november hoorde vanuit een aanliggend parkje had veel weg van dat van een bladkoning, maar bleek na enig gedelibereer in de Culemborg Bird Alert-app van een echte **Humes bladkoning** te zijn. Daarna werd het ondanks coronabeperkingen druk aan de Frederik Hendrikstraat in Geldermalsen. Tot ver in januari stond deze dwaalgast uit centraal-Azië met 456 waarnemingen dagelijks rood en vetgedrukt in nwc.waarneming.nl. En hoewel het parkje waar de Humes verbleef compleet op de schop ging omdat er een gebouw wordt neergezet, bleef dit dappere zangertje ook in februari nog dagelijks roepen vanuit drie grote coniferen net buiten het parkje. Een verslag en foto zijn te vinden bij het Oortdeel op pag 2. 🐦 Een mooi jaar voor **waterral**-waarnemingen: 244 exemplaren in 21 kilometerhokken in het gebied, vooral in november. 🐦

December

De **houtsnip** neemt landelijk sinds de jaren '90 toe. In 2020 werd hier het hoogste aantal gemeld van 26 stuks op twaalf plekken in het waarnemingsgebied, vooral in december. 🐦 De **kleine rietgans** is een zeer schaarse jaarlijkse bezoeker in de regio. Dit jaar ging het om één gekleurd exemplaar (uiteraard afgelezen door Mario Huizinga) op 5 en 6 december in polder Blokhoven (Schalkwijk). 🐦 Het wordt daarentegen elk jaar minder met **wilde zwanen**: op de valreep van 2020 zag Arjan Brenkman er toch nog zes naar het zuidwesten vliegen boven de Baarsewaard. 🐦

Houtsnip

COLOFON

Hak-al is een uitgave van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg en wordt gratis onder haar leden verspreid.

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG (NVWC)

Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg
Triodosbank: NL53TRIO 0781 404 312
KvK Tiel : 40156764
e-mail : post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl
www.facebook.com/nvwculemborg
NVWC op Twitter: @NVWCulemborg

ANBI

(Algemeen Nut Beogende Instelling)
De NVWC is een ANBI-instelling:
een gift aan de NVWC is aftrekbaar van het belastbaar inkomen.

REDACTIE

Hoofdredacteur: Louis van Oort
Gabrielle van Appeldoorn
Berry Lucas
Vormgeving: Eric van Grieken
Foto's: hakalopmaak@nvwc.nl

DRUK

BladNL
Oplage: 400 exemplaren

VRAGEN OVER BEZORGING

Johan de Kruif 0345 – 515 767
Distributie:
Ans van den Berg, Yme Jan en Jaaike Bosma,
Jan Dirk Buizer en Mirjam Melman,
Carolien Duivenvoorde, Jannus Geleedst,
Marga Gerards, Jurgan Geven, Gerdit Greve,
Nelly Hofman, Caroline van der Laan,
Yvonne Jakobs-Lommers,
Jandirk Kievit, Leo van de Kooij,
Annemarie Roelink, Wim en Carla Rubers,
Harry van de Warenburg, Frans Waroux

ILLUSTRATIES

Eric van Grieken

Overname van artikelen, tabellen en schema's is alleen toegestaan met de volgende bronvermelding: "Bron: Hak-al 01-2021, Natuur- en Vogelwacht Culemborg." Overname van foto's of illustraties is zonder toestemming van de fotograaf of illustrator niet toegestaan. De redactie behoudt zich het recht voor aangeleverde artikelen in te korten, aan te passen, niet te plaatsen en aangeleverde afbeeldingen niet op te nemen.

www.nvwc.nl

ADRESSEN EN INFO

BESTUUR

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nvwc.nl of te bellen.

Kars Veling (voorzitter)

0345 – 531 689

Martin Heerschop (secretaris)

0345 – 520 380

Johan de Kruif (penningmeester)

0345 – 515 767

José Borsboom

0344 – 693 810

Theo de Jong

0345 – 519 946

Ruud Post

0345 – 501 929

Han Sloots

0345 – 518 716

VERTROUWENSPERSONEN

Kees van de Vate
c.vd.vate@hetnet.nl
0345 – 535 257
Carolien Duivenvoorde
carolienduivenvoorde@pscd.nl
0345 – 505 423

INSECTENWERKGROEP

Karin Verspui
0345 – 574 123
insectencoor@nvwc.nl

JEUGDGROEP

Winy Verdouw
06 – 40 80 52 08
Maartje van der Ploeg
06 – 10 75 98 66
jeugdcoor@nvwc.nl

KNOTWERKGROEP

Harry van de Warenburg
0345 – 514 358
knotcoor@nvwc.nl

LEZINGEN EN CURSUSSEN

Annette van Berkel
0345 – 531 689
lezingcoor@nvwc.nl

NESTKASTWERKGROEP

Cees van Appeldoorn
Gerrit van Utrecht
post@nvwc.nl

PLANTENWERKGROEP

vacature
plantencoor@nvwc.nl

TUIN- EN KLUSWERKGROEP

Frans Waroux
0345 – 515 393
kluscoor@nvwc.nl

VOGELWERKGROEP

Gerrit-Jan Klop
06 – 51 14 86 42
vogelcoor@nvwc.nl

ZOOGDIERENWERKGROEP

Jurgan Geven
0345 – 533 756
zoogdierencoor@nvwc.nl

VRAGEN OVER INSECTEN

Annette van Berkel
0345 – 531 689
lezingcoor@nvwc.nl
Ewoud van de Ploeg
Agrius_convolvuli@hotmail.com
Maartje van der Ploeg
peetmaartje@hotmail.com

Trots op Louis, onze hoofdredacteur!

Op 21 januari 2021 verscheen het boek *Gewilde dieren – herintroducties van dieren in Nederland*. Een boek vol interessante en spannende verhalen, geschreven en samengesteld door Mark Zekhuis, Luc Hoogenstein en onze eigen hoofdredacteur, Louis van Oort. Het zijn avontuurlijke verhalen van specialisten en organisaties die zelf bezig zijn geweest met het uitzetten van dieren en de artikelen komen dus uit de eerste hand. Niet alleen de individuele soorten komen aan bod, er is ook aandacht voor de kaders rond herintroducties, afwegingen bij natuurbeheer en rewilding-plannen. Gewilde dieren staat vol met fascinerende verhalen over ideeën, fantasieën, tegenslagen, frustraties, hoogtepunten en overwinningen en is voorzien van schitterende en vaak unieke foto's. Een absolute aanrader voor natuurliefhebbers!

Hardcover | ISBN 9789050117685 | 288 pagina's

Oproep special ‘Favoriete plekken’

door Gabrielle van Appeldoorn

De Tuinspecial – Hak-al 03-2020 – was een echt succesnummer. Daar hebben we zoveel enthousiaste en positieve reacties op gehad, dat het voor de redactie reden was om het onderwerp wat breder te trekken. Denk er nu vast over na, verzamel in de komende tijd wat je nodig hebt aan tekst en fotomateriaal en laat ons weten of we op jouw kopij voor de special ‘Favoriete plekken’ - nummer 03-2021 van de Hak-al mogen rekenen.

We staan nu aan het begin van het jaar 2021, het coronavirus speelt nog steeds een rol in onze vrijheid van bewegen en

om elkaar te ontmoeten. Dus beperkte contacten buiten het eigen gezin of familie en weinig mogelijkheden om met anderen de natuur in te trekken of de natuur te ontdekken. Maar ... je herkent het misschien wel, zo'n plek in de natuur in of rondom Culemborg waar je graag naartoe gaat omdat je je daar helemaal thuis voelt. En daar zijn we nou naar op zoek: jouw favoriete plek in ons werkgebied! Wil je die met ons delen? Heel graag!

*Foto: Tafereel van koeien en ganzen langs de Lek.
Foto Jan van Kats, winnaar van de derde prijs in de categorie Landschap van de NVWC fotowedstrijd in 2017*

Agenda NVWC

In de Tsjiepl en op de website wordt de actuele stand van zaken over de activiteiten bijgehouden.

Deadline inleveren kopij Hak-al 2021 – 2: 4 mei 2021

www.nvwc.nl